

Natuurhistorisch 10 Maandblad

Eerste broedende Kraanvogels in Noord-
Brabant en Limburg in 2018

Opmerkelijke Luiks-Limburgse
Krijtfossielen: deel 37

Diptera uit de ENCI-groeve: deel 1

Wilde kat van Nijswiller

Bankzitter

Ton Lenders

Foto: Ton Lenders,
Tönning (D) - 2018

Het bed maken zoals men slapen wil

Over slapen bestaan de nodige vooroordelen en fabels. Bijna dagelijks is de slaap bij veel mensen onderwerp van gesprek. Iedereen heeft wel een mening over deze lethargische toestand van het menselijk lichaam. Je hebt lang- en kortslapers, zomer- en winterslapers, ochtend- en avondslapers en vooral goede en slechte slapers. Die laatsten hebben het over het algemeen beroerd getroffen. Het gebruik van slaappillen ligt onder Nederlanders op ongeveer 10%. Naarmate de persoonlijke stress toeneemt stijgt het gebruik.

In het recent verschenen boek van Ysbrand van der Werf 'Iedereen slaapt' wordt dieper op het verschijnsel ingegaan en worden een aantal mythes over slaap ontkracht. Zo tellen de uren voor twaalf uur echt niet dubbel, veroorzaakt de overgang van zomer naar wintertijd en omgekeerd bij de meeste mensen echt geen slapeloze nachten en is de behoefte aan slaap zo persoonsgebonden dat daar echt niet voor iedereen standaard acht uur voor staat. Een normale slaapduur kan individueel variëren van vijf tot tien uur.

Toch zijn de studies op het gebied van slaapedrag niet te tellen en is de kans niet denkbeeldig dat er weer nieuwe fabels ontstaan. Onderzoekers van Duke University in North Carolina toonden aan dat vrouwen, verondersteld wordt vanwege multitasking,

meer slaap nodig hebben dan mannen. Hun brein heeft meer tijd nodig om te herstellen van die extra inspanningen. Vrouwen die te kort slapen hebben meer kans op een ochtendhumeur, woedeaanvallen of depressies. Alleen mannen in hooggeplaatste functies zouden vergelijkbare fenomenen laten zien. De Universiteit van Montreal bestudeerde meer dan 10.000 droomrapporten en kwamen tot de conclusie dat de inhoud van droomnachten van mannen en vrouwen behoorlijk ver uit elkaar ligt. De nachtmerries van mannen worden gevuld met oorlogen en rampen, de droomlocaties liggen stevast buitenshuis en op erotisch vlak fantaseren ze hun eigen ideale sekspartner bij elkaar. De (angst)dromen van vrouwen gaan over persoonlijke conflicten en vinden binnenshuis plaats. Ze bedrijven in hun dromen bij voorkeur de liefde met iemand die ze werkelijk kennen. Ik ben benieuwd of deze verschillen ook tot uiting komen in dagslapen. Het doen van een middagdutje wordt door wetenschappers als positief gekarakteriseerd. Hoewel vrouwen daar mogelijk het meest behoefte aan hebben, zie ik het hazenslaapje vooral bij mannen. Zou de inhoud van de dromen, en de mogelijk somnambulante expressie daarvan, daarmee te maken hebben?

Betekenis: Men is verantwoordelijk voor zijn eigen daden.

Eerste broedende Kraanvogels in Noord-Brabant en Limburg in 2018

Boena van Noorden, Provincie Limburg, cluster Natuur en Water, Postbus 5700 MA, Maastricht, e-mail: bpm.van.noorden@prvlimburg.nl

Piet van den Munckhof, Staatsbosbeheer regio Zuid, Postbus 330, 5000 AH Tilburg

De Kraanvogel (*Grus grus*) is een regelmatig waargenomen trekvogel in de provincie Limburg (HUSTINGS *et al.*, 2006). Nieuw is dat deze soort in 2018 voor het eerst in Noord-Brabant en Limburg heeft gebroed. Geheel onverwacht was de vestiging van deze vogel niet. De soort is al enkele decennia bezig met een opmars vanuit het oosten van Duitsland, waarbij het areaal met gemiddeld 8 km per jaar naar het westen werd uitgebreid (SCHOTMAN, 2015). Nadat zich in 2001 het eerste Nederlandse broedgeval in het Fochteloërveen in Friesland had aangediend, werden geleidelijk ook de provincies Drenthe, Overijssel en Gelderland door broedparen bezet (FEENSTRA, 2018). In 2018 zijn er nu ook in Zuid-Nederland in de Peel twee zekere broedgevallen geconstateerd: één in de Grote Peel

(Noord-Brabant) en één in de Mariapeel (Limburg). Daarnaast was er nog een territoriaal paar in de Mariapeel aanwezig dat waarschijnlijk niet tot broeden is gekomen.

BROEDENDE KRAANVOGELS IN DE PEEL

De broedpopulatie van de Kraanvogel in Duitsland heeft sedert 1970 een flinke groei doorgemaakt, van nog geen 600 naar ruim 9.000 paren in 2015 (LEHRMANN, 2017). De soort breidde daarbij haar areaal in westelijke richting uit, waardoor in 2001 het eerste broedgeval voor Nederland in het Fochteloërveen in Friesland kon worden vastgesteld (FEENSTRA & KUIPERS, 2012). Daarna wist de Kraanvogel ook in de provincies Drenthe, Overijssel en Gelderland succesvol te broeden. Het Korenburgerveen in Gelderland was tot 2018 het gebied dat daar in 2015 als laatste gekoloniseerd werd (KWAK, 2018). In de Peel is de vestiging als broedvogel heel geleidelijk gegaan. Op grond van waarnemingen van overzomerende Kraanvogels in de Mariapeel (HUSTINGS *et al.*, 2006) werd gehoopt op een spoedig broedgeval in de Peel.

FIGUUR 1

Paartje Kraanvogels (*Grus grus*) met nestmateriaal. Mariapeel, 7 april 2018 (foto: Bjorn Alards).

▲▲ FIGUUR 2
Het nest van de
Kraanvogel (*Grus grus*)
in de Groote Peel, het
eerste ooit gevonden
in Noord-Brabant, 22
augustus 2018 (foto:
Boena van Noorden).

▲ FIGUUR 3
Broedbiotoop van de
Kraanvogel (*Grus grus*)
in de Groote Peel, 22
augustus 2018 (foto:
Boena van Noorden).

Maar pas in 2015 werd in de Peel voor het eerst een paar gedurende het broedseizoen gezien. Het hoogtepunt was de waarneming van een copulerend paar in de Deurnese Peel op 23 mei 2015 (WAARNEMING.NL). Onduidelijk is of het paar een broedpoging heeft ondernomen. Succesvol broeden moet worden uitgesloten, maar het was wel het eerste keer dat een paar op Noord-Brabants grondgebied een territorium vestigde. Vol spanning werd uitgekeken naar 2016. Het paar uit 2015 werd toen terug verwacht. Helaas werden er in 2016 in de broedtijd vrijwel geen waarnemingen van Kraanvogels gedaan en van balts of broeden was al helemaal geen sprake. In 2017 werd wel weer een territorium vastgesteld. Dit keer echter niet in de Peel, maar in het Weerterbos [figuur 7]. Vanaf 5 mei werd hier vrijwel permanent een paar waargenomen

dat ook regelmatig baltsgedrag vertoonde (LOVEN *et al.*, 2018). Aanwijzingen voor nestbouw of broeden zijn evenwel niet gevonden. De verwachting was dat het paar in 2018 zou terugkeren en tot broeden over zou gaan. Dit aangezien bekend is dat het bij Kraanvogels die een nieuw territorium vestigen niet meteen tot broeden komt (FEENSTRA & KUIPERS, 2012). Maar het liep toch anders. Er kwam in 2018 niet één paar, maar er verschenen drie paar Kraanvogels ten tonele [figuur 1]. Vermoed wordt dat het paar van het Weerterbos daar deel van uitmaakte. De drie paren kozen evenwel niet voor het Weerterbos maar voor de Groote Peel en de Mariapeel.

GROOTE PEEL

In de eerste drie weken van maart 2018 trokken er veel Kraanvogels over, waarbij ook regelmatig vogels aan de grond kwamen om te pleisteren. Rond de Groote Peel waren dat in maart groepen van 6 tot 75 vogels (WAARNEMING.NL). Solitaire paren werden hierbij niet waargenomen. Groot was dan ook de verrassing toen op 6 april in dit gebied tegen de avond een paartje werd waargenomen dat stilletjes aan kwam vliegen en landde om te overnachten. Later bleek dit in de buurt van hun broedlocatie te zijn. De volgende dag steeg dit paar luid roepend op vanaf de slaapplek. Een week later, op 13 april, werd op dezelfde plaats de duetrop gehoord, hetgeen de eerste aanwijzing voor een territoriaal paar was. Op 28 april bleken de vogels zich nog steeds op dezelfde plek op te houden, waarbij een aantal keren werd waargenomen dat een adulte vogel stilletjes kwam aanvliegen, even kort riep en landde. Kort daarna vertrok er weer een vogel in de richting van het agrarisch gebied. Dit gedrag werd geïnterpreteerd als aflossen bij het broeden. In de weken erna werd dit gedrag vaker waargenomen, op 7 juni voor het laatst. Ook werden er van april tot en met juli rond de Groote Peel solitaire foeragerende vogels opgemerkt, waarbij wordt aangenomen dat het om het broedpaar ging. Een sterke aanwijzing hiervoor is de waarneming van een Kraanvogel waarvan de rug met modder was ingesmeerd. Dit gedrag vertonen Kraanvogels om zich tijdens het broeden te camoufleren (persoonlijke mededeling H. Feenstra). In het belang van de vogels werden er tijdens het broedproces geen pogingen ondernomen om naar het nest te zoeken. Medio juli was het zeker dat er al geruime tijd geen activiteit op de vermoedelijke broedlocatie meer was geweest. Een andere aanwijzing dat het paar gestopt was met de reproductie is de waarneming van een paar zonder jongen op 24 juli in het aangrenzende agrarisch gebied. De laatste waarneming van Kraanvogels in de omgeving van de Groote Peel is op 1 september gedaan. De broedvogels hebben dus niet overwinterd in de regio. Met toestemming van de beheerder van het gebied zijn beide auteurs op 22 augustus op pad gegaan

om het nest te zoeken in het Noord-Brabantse deel van de Grote Peel. Eerder waren op basis van de plek waar de vogels landden de coördinaten van de vermoedelijke nestlocatie in een GPS ingevoerd. Daarmee werd in de goede richting genavigeerd. Na een zware tocht, die af en toe door een vrijwel ondoordringbaar wilgenbos leidde, bereikten we een meer open gebied. Dankzij de droogte in de zomer van 2018 was de veronderstelde nestlocatie goed te bereiken; er stond geen water meer boven het maaiveld. Aan het begin van het broedseizoen zou deze tocht vrijwel onmogelijk zijn geweest, er moeten toen enkele decimeters water hebben gestaan.

In het meer open gebied kon vrijwel rechtstreeks naar het nest worden gelopen. Het ronde en vrij platte nest bestond uit stengels van Pitrus (*Juncus effusus*) en veenmos (*Sphagnum spec.*); het had een doorsnede van 90 cm en was ongeveer 10 cm dik [figuur 2]. Het was bovenop de veenmos- en zeggevegetatie (*Carex spec.*) gebouwd. In het nest werden geen resten van eieren of veren van de Kraanvogel aangetroffen. Hierdoor ontbreekt hard bewijs dat er eieren of jonge Kraanvogels zijn geweest. Maar gezien de eerdere waarnemingen van vogels die elkaar afstoten wordt aangenomen dat het paar eieren moet hebben gehad. Mogelijk ook jongen, maar er zijn zeker geen jongen vliegvlug geworden. De droogte heeft veilig broeden waarschijnlijk niet bevorderd. Predatoren als Vos (*Vulpes vulpes*) en Wild zwijn (*Sus scrofa*) konden daardoor gemakkelijk het nest bereiken. In de omgeving zijn inderdaad wissels en zoelplekken van Wilde zwijnen aangetroffen. Anderzijds was het nest gaaf en dus niet uit elkaar getrokken of omgewoeld.

De vegetatie en de daarmee samenhangende abiotische omstandigheden van de broedlocatie zijn als volgt te karakteriseren [figuur 3]. Rond het nest werd de vegetatie plaatselijk gedomineerd door soorten als Snavelzegge (*Carex rostrata*), Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) en Pitrus (*Juncus effusus*). Ook veenmos kwam er voor, evenals enkele sprieten Riet (*Phragmites australis*). Hier en daar groeiden jonge wilgen: Geoorde wilg (*Salix aurita*) en/of de kruising van Geoorde en Grauwe wilg (*Salix cinerea*). De aanwezigheid van Snavelzegge duidt op periodieke kwel vanuit een aangrenzende dekzandrug die begroeid is met bos. Ondanks de uitvoering van een groot vernattingsproject (LIFE-project Peelvenen) in de jaren 2016–2018 zakte het oppervlaktewater als gevolg van de extreem droge zomer van 2018 diep weg. Op 1 juni was het waterpeil in een turfvaartje in de omgeving nog maar 17 cm lager dan op 20 april, maar op 23 juli was dat peil al 72 cm lager dan in april en op 10 augustus zelfs méér dan 84 cm. Op laatstgenoemde datum was het vaartje droog gevallen. Het voorkomen van Riet en Pitrus is vermoedelijk nog een na-ijlend effect van door kanaalwater veroorzaakte eutrofiëring.

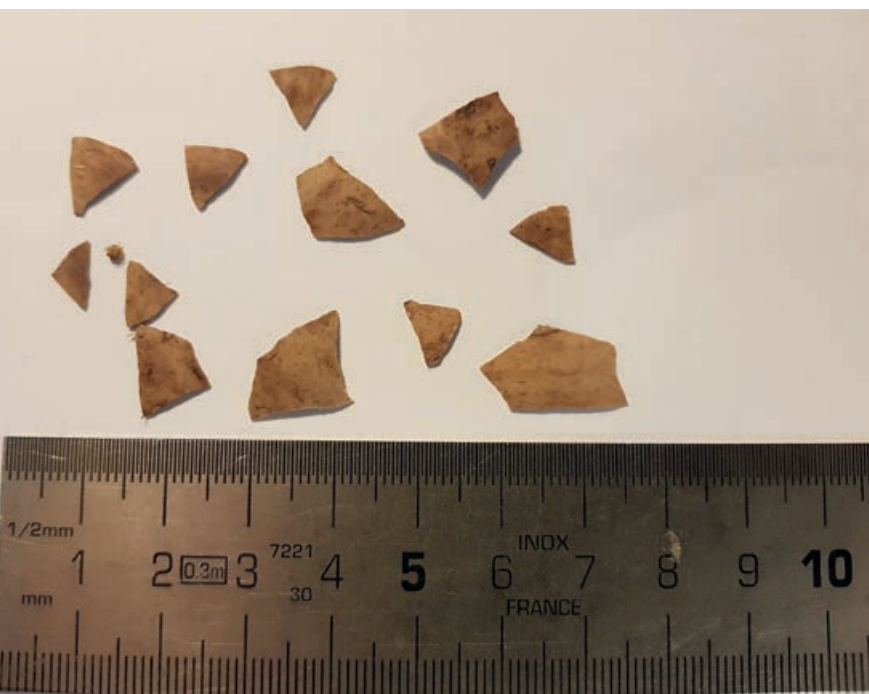

MARIAPEEL

In 2005 werd in de Mariapeel voor het eerst overzomerling van een adulte vogel vastgesteld (HUSTINGS *et al.*, 2006). Daardoor werd de verwachting gewekt dat er weldra een paar in de broedtijd zou gaan verschijnen. Helaas gebeurde dat in de periode 2006 tot en met 2014 niet en werden zelfs geen overzomerende solitaire vogels meer gezien. In 2018 werden in en rond de Mariapeel vanaf eind maart regelmatig een paartje en solitaire Kraanvogelvogels waargenomen. De Mariapeel en de aangrenzende Deurnese Peel werden in 2018 door respectievelijk Sovon en de Provincie Limburg op broedvogels onderzocht, zodat een goed beeld van de situatie is verkregen. Op 27 maart werd voor het eerst in de Mariapeel een baltsend paar waar-

▲▲ FIGUUR 4
Nestlocatie van de Kraanvogel (*Grus grus*) in de Mariapeel, 18 juli 2018 (foto: Boena van Noorden).

▲ FIGUUR 5
Het nest van de Kraanvogel (*Grus grus*) in de Mariapeel, 26 september 2018 (foto: Piet van den Munckhof).

FIGUUR 6
Eischaalresten van
het eerste broedgeval
van de Kraanvogel
(*Grus grus*) in Limburg,
Mariapeel, 18 juli
2018 (foto: Boena van
Noorden).

genomen in de omgeving van de later vastgestelde broedlocatie. Op 30 maart werden er zeker twee verschillende paren balsend vastgesteld. De aanwezigheid van twee territoria werd daarna nog enkele keren door broedvogelkarteerders van de Provin-

cie Limburg bevestigd. Op 7 april werd een paar slepend met nestmateriaal gefotografeerd [figuur 1]. Daarnaast verbleef een solitaire, nog niet volwassen vogel in de Mariapeel en het aangrenzende Grauwveen. In de Deurnese Peel werd enkele keren een solitaire vogel opgemerkt. Vermoedelijk was of waren dit een of meerdere vogels uit de Mariapeel, die hier zo nu en dan vertoefden. Op 24 april ontdekte broedvogelkarteerder Ruud van Dongen een broedende Kraanvogel in de Mariapeel. Het eerste zekere broedgeval in de provincie Limburg! Na de ontdekking werd de broedlocatie gemeden om verstoring te voorkomen. Van het tweede territoriale paar werden geen aanwijzingen voor broeden gevonden, al is dat niet geheel uit te sluiten. In de periode 11 april tot en met 16 mei zijn er in en rond de Mariapeel alleen solitaire vogels waargenomen, wat een aanwijzing is dat de partners zich bij het nest ophielden. Op 17 mei verscheen er in de Mariapeel een paartje, dat daarna regelmatig werd waargenomen. Dit is een aanwijzing dat dit paar niet (meer) aan het broeden was. Omdat er op 18 juli nog steeds geen aanwijzingen waren voor Kraanvogels met jongen is besloten om op die dag de nestlocatie te bezoeken [figuur 4]. Het nest kwam qua materiaalgebruik sterk overeen met dat in de Groote Peel; het was gebouwd van pitrusstengels en veenmos [figuur 5]. De diameter was met 70 cm wat

FIGUUR 7
Aanvankelijk leek het
er op dat het eerste
Limburgse broedgeval
van de Kraanvogel (*Grus
grus*) in het Weerterbos
zou plaatsvinden.
Weerterbos, 8 juni 2017
(foto: M. Vaes).

kleiner en met een hoogte van 20 cm wat hoger dan het nest in de Groote Peel. In het nest werden resten van eischalen van de Kraanvogel aangetroffen [figuur 6]. Onduidelijk was of het hier resten betrof van een ei dat was uitgekomen of dat het ei in het nest was gepreedeerd. Net als in de Groote Peel is er geen enkele waarneming van een kuiken gedaan, zodat moet worden aangenomen dat dit eerste broedgeval niet succesvol was. Waarschijnlijk heeft ook hier de droogte het slagen van het broedsel verhinderd. Tijdens de bezoeken in maart en april was de locatie nog kletsnat en vrijwel ontoegankelijk.

Ook van deze nestlocatie is een beschrijving gemaakt. De vegetatie rond het nest werd ook hier plaatselijk gedomineerd door Snavelzegge en Veenpluis, maar vooral ook door veenmos en wat verder weg door Riet. Een groot verschil met de broedlocatie in de Groote Peel was dat het hier gedurende de zomer en herfst van 2018 nat bleef. Op 26 september 2018 was de nestlocatie slechts plaatselijk begaanbaar met gewone laarzen en golfde de hele vegetatie, omdat er nog water onder zat. Zelfs met lieslaarzen was het toen niet ver van het nest af nog onbegaanbaar. Deze plaats ligt aan de voet van een flinke dekzandrug waarin plaatselijk leemlagen in de ondiepe ondergrond aanwezig zijn. Vermoedelijk levert die dekzandrug horizontaal (over de leem) toestromend grondwater. In de omgeving zijn in de jaren 2016–2018 in het kader van LIFE-project Peelvenen vernattingmaatregelen uitgevoerd.

DETOEKOMST

Tijdens het schrijven van dit artikel in het voorjaar van 2019 zijn zowel in de Groote Peel als in de Mariapeel weer baltsende Kraanvogels waargenomen. Dit keer bijna drie weken vroeger dan in 2018. De paren zijn dus waarschijnlijk teruggekeerd! Helaas zijn de broedomstandigheden verre van optimaal, omdat de waterstand zich bij lange na niet heeft hersteld van de droge zomer van 2018. Het waterpeil vlakbij de broedplek in de Groote Peel is nu (eind maart 2019) 21 cm lager dan in 2018 omstreeks dezelfde tijd. De tijd zal leren of de Kraanvogels, nu ze meer ervaren zijn, toch een broedsel kunnen groot brengen.

DANKWOORD

Dit artikel was niet tot stand gekomen zonder de constructieve samenwerking met de beheerders van Staatsbosbeheer in het algemeen en met Martin Carree en Jap Smits in het bijzonder. Voorts ontdekten de broedvogelkarterers van de Provincie Limburg de nestlocatie in de Mariapeel, waarin vooral een belangrijke rol voor Ruud van Dongen was weggelegd. De medewerkers van Sovon deelden met ons de resultaten van hun broedvogelkartering. Herman Feenstra bevestigde de determinatie van de eischalen en leverde nog aanvullende informatie. Bjorn Alards en Marijke Vaes stelden foto's ter beschikking. Tot slot willen we de redactie bedanken voor het redigeren van de concepttekst.

Summary

CRANES BREEDING FOR THE FIRST TIME IN NOORD-BRABANT AND LIMBURG IN 2018

The first case of Cranes (*Grus grus*) breeding in the Netherlands was recorded in the Province of Friesland in 2001. Since this event, the Cranes' breeding area in the Netherlands has slowly expanded southward. In 2018, the first confirmed breeding cases were observed in the Peel peat bog areas. One pair with a nest was found in the Groote Peel nature reserve (part of the Peel complex in the Province of Noord-Brabant), and two territorial pairs were observed in the Mariapeel reserve (part of the Peel complex in the Province of Limburg). One of these pairs has definitely bred, while the status of the other pair is unclear. None of the pairs have successfully raised their young. The causes of this failure are not exactly known, but it is suspected to be due to the drought in 2018, which made the marshy breeding grounds easily accessible to predators.

Literatuur

- FEENSTRA, H., 2018. Kraanvogel (*Grus grus*). In: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- FEENSTRA, H. & H. KUIPERS, 2012. Wat je met rust laat, kan groeien. Het Fochteloërveen. Uitgeverij Het Waait, Twello.
- HUSTINGS, F., J. VAN DER COELEN, B. VAN NOORDEN, R. SCHOLS & P. VOSKAMP, 2006. Avifauna van Limburg, Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- KWAK, R., 2018. Een eeuw broedvogels van het Korenburgerveen. Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek, Winterswijk.
- LEHRMANN, A., 2017. Die Entwicklung des Kranichbrutbestandes in Deutschland bis 2016. In: G. Nowald, T. Heinicke & S. Kahl, Das Kranichjahr 2016/2017. Journal der Arbeitsgemeinschaft Kranichschutz, Grosz Mohrdorf, pp. 12-16.
- LOVEN, M.M.H., W. MARIS, F.A.N. MEEUWISSEN & R.A.J. PAHLPLATZ, 2018. Broedvogels van Nederweert, onderzoek naar zeldzame en schaarse soorten in 1994-2018. Vogelwerkgroep Nederweert, Nederweert.
- SCHOTMAN, A.G.M., 2015. Kraanvogels in Limburg, ARK Natuurontwikkeling, Nijmegen.

Opmerkelijke Luiks-Limburgse Krijtfossielen

DEEL 37. AANGEBOORD DRIJFHOUT

FIGUUR 1

De voormalige ENCI-groeve, met karakteristieke 'terpen' (foto: Mart Deckers)

John W.M. Jagt, Natuurhistorisch Museum Maastricht, de Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht, e-mail: john.jagt@maastricht.nl

Eric Nieuwenhuis, Hub. Ortmanstraat 4, 6286 EA Partij-Wittern

In zanden en kalkstenen die tussen 85 tot 66 miljoen jaar geleden in een subtropische zee zijn afgezet verwacht je niet meteen hout, of beter gezegd drijfhout, te vinden. Toch is verkiezeld (of 'vervuursteend') hout regelmatig aan te treffen in de formaties van Gulpen, Maastricht en Kunrade die de Luiks-Limburgse krijtafzettingen vormen. Dit zal te maken hebben gehad met de nabijheid van achterland destijds, waar de bomen die dat hout leverden groeiden. Niet zelden zijn deze stukken hout aangeboord door boormossels (familie Pholadidae) en paalwormen, een groep van speciale tweekleppigen die in hout boren voor voedsel en als verblijfplaats (domicilie). Een pas gevonden stuk uit de voormalige ENCI-HeidelbergCement Group groeve vormt de aanleiding voor dit artikel.

IN ZEE GESPOELD HOUT

Naast typische in zee levende planten zoals *Thalassocharis bosquetii* (zeegras; VAN DER HAM *et al.*, 2017), *Mosacaulis spinifer* (VAN DER HAM *et al.*, 2011) en

kalkalgen leveren de Luiks-Limburgse Krijtafzettingen ook resten op van planten die aan land gebonden waren. Het gaat daarbij vooral om microscopisch kleine onderdelen van planten, zoals door de wind meegevoerde pollen en sporen die op het wateroppervlak belandden en uiteindelijk toch de zeebodem bereikten (HERNGREEN, 1998), maar ook bladeren van loofbomen (DORTANGS, 1998). Grotere stukken naald- en loofhout, soms van meer dan een meter lang en een halve meter in doorsnede, komen via rivieren in zee terecht. Zo lang deze in zee drijven zullen boormossels en paalwormen het hout aanboren. Alleen de laatstgenoemde groep produceert kalkbuizen waarin de schelpjes schuilgaan. Uiteindelijk zullen paalwormen ervoor zorgen dat het drijfhout naar de zeebodem zinkt, zeker als de afzonderlijke individuen dicht op elkaar gepakt staan en het gewicht alleen maar toeneemt. Heel af en toe wordt ook hout met losse kalkplaatjes van eendenmossels (Cirripedia, Thoracica) in de directe omgeving gevonden; deze kreeftachtigen zaten vastgehecht aan het hout, maar stierven toen dat hout op de zeebodem belandde. Dit zijn echter grote zeldzaamheden (JAGT & COLLINS, 1999).

Verkiezeld of in vuursteen gekapseld drijfhout is al heel lang bekend uit de kalkstenen van de Sint-Pietersberg en omgeving. De oudste melding is die van FAUJAS DE SAINT-FOND (1798-1803). Opvallend is dat de meeste latere voorbeelden die in de literatuur zijn besproken en afgebeeld uit de formaties van Maastricht en Kunrade stammen (FELDER, 1961;

VAN BIRGELEN & WALSCHOT, 1995). De meest recente vondst, die hieronder wordt voorgesteld, werd gedaan in het hoogste deel van de Lanaye Member (Formatie van Gulpen) van de voormalige ENCI-HeidelbergCement Group groeve (Maastricht).

PARALLEL EN DICHT OP ELKAAR

Daar waar het drijfhout volledig is weggerot blijven alleen de kalkbuizen van de paalwormen over. Dat wegrotten zal op de zeebodem gebeurd zijn nadat het drijfhout daar terecht was gekomen [figuur 2]. De meeste kalkbuizen zijn parallel gerangschikt, maar we hebben ook voorbeelden van schuine groei en buizen met een knik [figuur 3]. Hier zal de structuur van het hout (aanwezigheid van een knoest?) of de nabijheid van andere kalkbuizen debet aan geweest zijn. In de nieuwe vondst (NHMM 2018 059) is de overgrote meerderheid van de kalkbuizen niet opgevuld en deels gebroken; slechts twee buizen zijn ‘vervuursteend’ [figuur 4a & b]. Hoe dat selectieve proces in zijn werk is gegaan is nog onbekend. Wel mag worden aangenomen dat in de niet-opgevulde kalkbuizen de kleine schelpjes van de paalwormen niet meer aanwezig zijn.

JUISTE DUIDING

Het blijft lastig om dit soort kalkbuizen toe te schrijven aan bepaalde families en genera van borende tweekleppigen. Er zijn meerdere vormen die in hout boren; alleen de schelpen kunnen het bewijs leveren om welke groep(en) het hierbij gaat. En dat is nu net de crux van het verhaal. Waar drijfhout in kwartsrijke (zandige) afzettingen terecht komt, treedt vaak een verkiezelingsproces op waardoor de kalkbuizen van de boormossels gevuld raken. Als de schelpjes van de dieren zich dan nog op de plek bevinden waar ze tijdens het leven zaten, aan het uiteinde van de buis, dan is het mogelijk deze op naam te brengen. Dat kan door ze driedimensionaal vrij te prepareren of door ze aan te slijpen en er in diverse oriëntaties slijpplaatjes van te maken, zodat alle details vastgelegd kunnen worden.

In de Formatie van Aken komt veel drijfhout van coniferen voor. Hierin zitten vaak, naast de kalkbuizen van paalwormen (Teredinidae), boorgaten van een andere groep borende tweekleppigen, namelijk echte boormossels van de familie Pholadidae. Deze zullen binnenkort in detail worden beschreven; mogelijk gaat om een soort uit het genus *Opertochasma*.

Soms worden verkiezelde (‘vervuursteende’) kalkbuizen van paalwormen los in de kalksteen gevonden (NIEUWENHUIS, 2006). Uit één van deze buizen is een hele schelp (doublet) van een paalworm bekend, maar helaas is die niet al te best bewaard gebleven zodat niet alle details bestudeerd kunnen worden. Wat wel duidelijk is, is dat dit een echte paalworm uit de familie Teredinidae is.

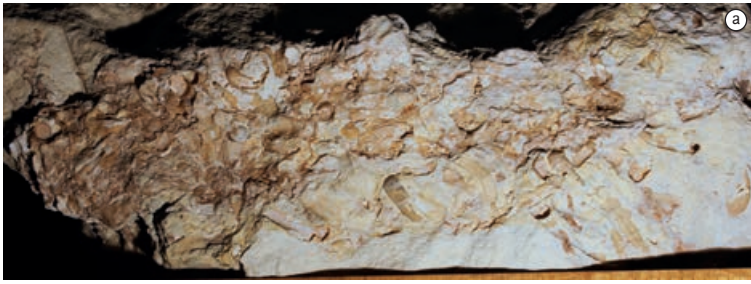
De hier afgebeelde kalkbuizen [figuren 2 en 3] komen in het Laat-Krijt veel voor, door heel Europa en ook elders. Vaak zijn daarvoor heel verschillende namen in omloop en worden ze zowel als sporenfossiel [(*Teredolites longissimus* Kelly & Bromley, 1984 (DONOVAN & JAGT, 2013), nu *Apectoichus longissimus* (DONOVAN, 2018; DONOVAN & EWIN, 2018)] of als echt fossiel organisme, of een deel daarvan (‘body fossil’), beschouwd. De oudst bekende naam voor losse kalkbuizen is *Serpula amphisbaena* Goldfuss, 1831. Die noemer toont meteen aan dat ze foutief als kokerworm (*Serpula*, familie Serpulidae) geïnterpreteerd werden. Zonder dat ze de schelpjes zelf hadden bestudeerd plaatsten NIEBUHR *et al.* (2014) dit soort kalkbuizen in het geslacht *Teredina* (familie Teredinidae), maar echt bewijs daarvoor ontbreekt. Echte vertegenwoordigers van de familie Teredinidae zijn sinds kort bekend uit het midden-Cenomanien (circa 97 miljoen jaar oud) van Frankrijk (ROBIN *et al.*, 2018); het zijn tot nog toe de oudst bekende. Het Franse materiaal stamt uit verkiezeld drijfhout en zit daar nog in opgesloten. Daardoor kon het met behulp van ‘computed tomography (CT) scanning’ bestudeerd worden. Alle kenmerken van de schelpjes en weke delen van het dier en andere anatomische details kwamen tevoorschijn. Een goed voorbeeld doet goed volgen. Wij zullen vergelijkbare stukken uit het Luiks-Limburgse Krijt op dezelfde manier ‘tegen het licht’ gaan houden. Met

◀ FIGUUR 2

Dicht op elkaar gepakte kalkbuizen, *Apectoichnus longissimus* (Kelly & Bromley, 1984), mogelijk aangelegd door soorten uit de familie Teredinidae (collectie NHMM 1989 132). Onbekende vindplaats (waarschijnlijk Eben Emael, provincie Luik), mogelijk uit het hogere deel van de Formatie van Gulpen of het diepere deel van de Formatie van Maastricht. De grootste breedte van het blok is 22 cm (foto: John W. Stroucken).

▶ FIGUUR 3

Een vergelijkbaar stuk als in figuur 1 met dicht op elkaar gepakte kalkbuizen, *Apectoichnus longissimus* (Kelly & Bromley, 1984), mogelijk aangelegd door soorten uit de familie Teredinidae (collectie NHMM KK 619, W.M. Felder Collectie). Gevonden in een wegin-snijding bij Kunrade (ontsluiting 62B-288) en afkomstig uit de Formatie van Kunrade. De grootste breedte van het blok bedraagt 24 cm (foto: John W. Stroucken).

FIGUUR 4
Kalkbuizen (a), deels 'vervuursteend', *Apectoichnus longissimus* (Kelly & Bromley, 1984), mogelijk gemaakt door soorten uit de familie Teredinidae (collectie NHMM 2018 059, leg. E. Nieuwenhuis) uit de voormalige ENCI-HeidelbergCement Group groeve in Maastricht. Gevonden in de Formatie van Gulpen, Lanaye Member, circa 25 cm onder de Lichtenberg Horizon. Hetzelfde stuk (b), gefotografeerd in de groeve, net voor de berging. Maatbalk in figuur 3a is in centimeters; de hamer in figuur 3b is circa 32 cm lang.

name sterk verkiezelde of 'vervuursteende' stukken (zoals die bekend zijn in de collecties van Mart Deckers, Rudi Dortangs, Johan Laffineur en het Natuurhistorisch Museum Maastricht), zouden wel eens bijzondere ontdekkingen kunnen opleveren.

DANKWOORD

Voor toegang tot hun voormalige groeve bedanken we de directie van ENCI-HeidelbergCement Group (Maas-

tricht). Voor foto's van collectiemateriaal zijn we John W. Stroucken (Heerlen) erkentelijk en voor informatie over stukken in hun verzamelingen danken we Mart Deckers (Tegelen), Rudi Dortangs (Amstenrade/Bonn) en Johan Laffineur (Maasmechelen).

Summary

REMARKABLE CRETACEOUS FOSSILS FROM LIÈGE-LIMBURG

Part 37. Bored driftwood

Pieces of bored driftwood are recorded from various levels within the Upper Cretaceous (Santonian–Maastrichtian) succession in southern Limburg (the Netherlands) and neighbouring areas in the Belgian Province of Liège. Driftwood (predominantly conifers) from the Aken Formation is often bored by pholadids, such as *Opertochasma*, while stratigraphically younger examples (Gulpen, Maastricht and Kunrade formations) are riddled with calcareous tubes of possible teredinids or shipworms [ichnotaxon *Apectoichnus longissimus* (Kelly & Bromley, 1984)]. Only where tubes have a silicified (chertified) infill is it possible to find the producer preserved *in situ* at the end of the tube. CT scanning of (partially) silicified pieces of driftwood would appear to be the way forward, comparable to recently described examples from the middle Cenomanian of France that have revealed details of the shell and soft parts of the oldest teredinids known to date.

Literatuur

- BIRGELEN, M. VAN & L.P. WALSHOT, 1995. Versteend drijf hout in de Verbiestberg (Eben Emael, België). *Natuurhistorisch Maandblad* 84(3): 77-78.
- DONOVAN, S.K.M., 2018. A new ichnogenus for *Teredolites longissimus* Kelly and Bromley. *Swiss Journal of Palaeontology* 137(1): 95-98.
- DONOVAN, S.K. & T.A.M. EWING, 2018. Substrate is a poor ichnotaxobase: a new demonstration. *Swiss Journal of Palaeontology* 137(1): 103-107.
- DONOVAN, S.K. & J.W.M. JAGT, 2013. Aspects of clavate borings in the type Maastrichtian (Upper Cretaceous) of the Netherlands and Belgium. *Netherlands Journal of Geosciences* 92(2-3): 133-143.
- DORTANGS, R.W., 1998. Planten. *Grondboor & Hamer* 52(4-5): 100-101.
- FAUJAS DE SAINT FOND, B., 1798-1803. *Histoire naturelle de la montagne Saint-Pierre à Maestricht*. H.J. Jansen, Paris.
- FELDER, W.M., 1961. Verkiezeld hout in het Krijt van Zuid-Limburg en de aangrenzende Belgische en Duitse grensstreek. *Grondboor & Hamer* 15(4): 293-321.
- HAM, R.W.J.M. VAN DER, J.H.A. VAN KONIJNENBURG-VAN CITTERT, B.N. KIEFT & A. WALSMIT SACHS, 2011. *Mosacaulis spinifer* gen. et sp. nov.: an enigmatic Maastrichtian plant. *Review of Palaeobotany and Palynology* 168(1): 51-67.
- HAM, R.W.J.M. VAN DER, J.H.A. VAN KONIJNENBURG-VAN CITTERT, J.W.M. JAGT, L. INDEHERBERGE, R. MEURIS, M.J.M. DECKERS, S. RENKENS & J. LAFFINEUR, 2017. Seagrass stems with attached roots from the type area of the Maastrichtian Stage (NE Belgium, SE Netherlands): morphology, anatomy, and ecological aspects. *Review of Palaeobotany and Palynology* 241: 49-69.
- HERNGREEN, G.F.W., 1998. Palynomorfen. *Grondboor & Hamer* 52(4-5): 96-99.
- JAGT, J.W.M. & J.S.H. COLLINS, 1999. Log-associated late Maastrichtian cirripedes from northeast Belgium. *Paläontologische Zeitschrift* 73(1-2): 99-111.
- NIEBUHR, B., S. SCHNEIDER & M. WILMSEN, 2014. Muscheln. *Geologica Saxonica* 60(1): 83-168.
- NIEUWENHUIS, E., 2006. Boormossels, of: over dieren die zich 'klem vreten'. *Sprekende Bodem* 50: 113-120.
- ROBIN, N., M. VELASQUEZ, A. BOURA, G. GARCIA, C. JAUVION, J.-M. BOITEAU, B. GOMEZ, V. DAVIERO-GOMEZ & X. VALENTIN, 2018. The oldest shipworms (Bivalvia, Pholadoidea, Teredinidae) preserved with soft parts (western France): insights into the fossil record and evolution of Pholadoidea. *Palaeontology* 61(6): 905-918.

Diptera uit de ENCI-groeve

DEEL 1. DE STELTMUG *DICRANOMYIA SERICATA*: NIEUW VOOR NEDERLAND

Paul L.Th. Beuk, Natuurhistorisch Museum Maastricht, De Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht, e-mail: paul.beuk@maastricht.nl

In 2017 droeg de ENCI diverse delen van haar terrein formeel over aan de Vereniging Natuurmonumenten. Aan de noordzijde, naast de Oehoe-vallei en globaal gezien onder de enkele jaren geleden aangelegde trap, werd in 2016 een helling zodanig ingericht dat deze zich kon gaan ontwikkelen tot een echt kalkgrasland [figuur 1]. Medewerkers van het Natuurhistorisch Museum Maastricht monitoren de ontwikkeling van de insectenfauna op die helling. Sinds begin april 2018 staat daarom in de ENCI-groeve een insectenval [zie kader]. Een aantal monsters uit het eerste jaar is inmiddels bewerkt. Al in het eerste monster van dat jaar was een aantal interessante soorten aanwezig. De vondsten zullen in een serie korte artikelen worden gepubliceerd. In dit eerste artikel wordt de vondst van een nieuwe steltmug voor Nederland

beschreven; *Dicranomyia sericata*. Deze soort was uit de omliggende landen al bekend en lijkt een voorkeur te hebben voor kalkrijke bodems.

STELTMUGGEN

De muggenfamilie Limoniidae heeft als Nederlandse naam steltmuggen. Over het algemeen zullen mensen ze herkennen als kleine langpootmuggen. Ze danken hun naam aan de combinatie van lange poten en de neiging om in rust het lichaam niet tegen de ondergrond te leggen, maar op 'stelten' te staan.

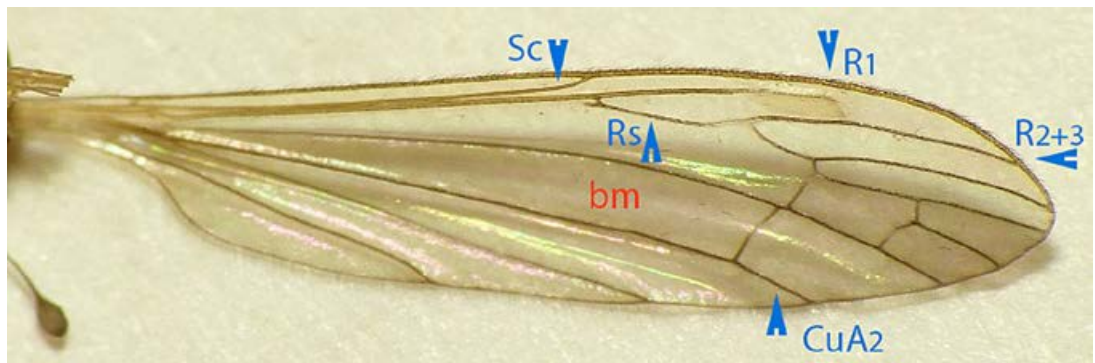
De Engelse naam 'short-palped cranefly' geeft direct het meest eenvoudige kenmerk om ze van gewone langpootmuggen (Tipulidae) te onderscheiden: 'langpootmug met korte palpen' (palpen zijn tastertjes naast de mondopening). Een andere familie waarmee steltmuggen verward kunnen worden, is die van de wintermuggen (Trichoceridae). De muggen van deze familie hebben echter tussen de facetogen enkelvoudige puntoogjes op de kop (ocellen) en de antennes zijn gemiddeld langer en versmallen veel gelijkmatiger naar de top. Steltmuggen verschillen van nog andere langpootmugachtige families

FIGUUR 1

Zicht op het centrale deel van de ENCI-groeve vanaf het nieuw aangelegde kalkgrasland, met rechts een Malaiseval (foto: Paul Beuk).

FIGUUR 2

De vleugel van de steltmug *Dicranomyia modesta*. De diagnostisch belangrijke aders (blauw) en cellen (rood) zijn gemarkeerd met de afkortingen zoals gebruikt in de tekst (originele foto: Dick Belgers).

Onderzoek met een Malaiseval door het Natuurhistorisch Museum Maastricht

Sinds april 2018 staat in de ENCI-groeve een Malaiseval van het Natuurhistorisch Museum Maastricht op de GPS-coördinaten 50,8265N-5,6844E. Een Malaiseval [zie figuur] is een vangtent die vooral vliegende insecten vangt. De constructie bestaat uit (zwart) gaas dat met scheerlijnen strak wordt aangespannen. De tent is aan twee zijden open; in het midden zit een doorzichtig tussenschot, eveneens van gaas. Het belangrijkste vangprincipe is dat bepaalde groepen van insecten bij het tegenkomen van een obstakel (in dit geval het tussenschot) naar boven vliegen. Door boven in de tent een trechterconstructie te maken, worden deze insecten naar een verzamelpot geleid. In dit onderzoek is de pot gevuld met ethanol.

De pot van de Malaiseval in de ENCI-groeve wordt drie maal per maand gewisseld door vrijwilligers van Natuurmonumenten en de auteur. De laatste coördineert het project en is verantwoordelijk voor de keuze van de standplaats. Hij sorteert het materiaal en zorgt voor distributie van bepaalde insectengroepen naar andere specialisten. Zelf bewerkt hij de meeste vliegen en muggen (Diptera).

Het uitzoeken van materiaal uit Malaisevallen is vaak een tijdrovende klus, omdat het om grote hoeveelheden insecten kan gaan. Het vergt dan meestal te veel tijd om alle vangsten volledig op orde en/of familie te sorteren. Het materiaal dat uiteindelijk niet in dit onderzoek wordt gedetermineerd, blijft wel bewaard in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

De Malaiseval in april 2018. Standplaats van de val langs de rand van de nieuw aangelegde kalkgraslandhelling (foto: Paul Beuk).

door hun kale ogen (behaard bij tandmuggen of Pediciidae), door de tweede cubitaalader (CuA_2) die rechtdoor loopt tot de vleugelrand [figuur 2] (deze is bij buismuggen of *Cylindrotomidae* naar de vleugelbasis teruggebogen) en door de V-vormige sutuur (een naad tussen de verschillende onderdelen van het exoskelet) op de borststukrug (U-vormig bij glansmuggen of *Ptychopteridae*).

DE NEDERLANDSE STELTMUGGEN

De Nederlandse steltmuggenfauna is in het verleden relatief goed onderzocht. J.C.H. de Meijere, de bekendste dipteroloog uit het begin van de twintigste eeuw, beschreef zelfs ongeveer 20 soorten uit Nederland. Later bleek een deel van die soorten al eerder beschreven te zijn door andere Europese dipterologen, maar De Meijere bleef de eerste die deze soorten uit Nederland meldde. In de loop van de twintigste eeuw werd ook nog materiaal verzameld door een groep van langpootmugonderzoekers van het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam, maar hun focus lag niet echt op de steltmuggen. DE JONG & OOSTERBROEK (2002) gaven een volledig overzicht van de soorten die tot dat moment uit Nederland waren gemeld. Hun lijst telde 138 inheemse soorten, een geïntroduceerde soort en een soort die eerder gemeld was maar waarvan het voorkomen in Nederland twijfelachtig werd geacht en waarvan bewijsmateriaal ontbrak. Na de publicatie van deze lijst werden nog negen soorten aan de Nederlandse lijst toegevoegd: twee soorten door STARÝ & OOSTERBROEK (2008), één soort door CUPPEN (2009), twee soorten, waarvan één geïntroduceerde door OOSTERBROEK (2009), één soort door DEK & OOSTERBROEK (2013) en drie soorten door DEK *et al.* (2014). Tot heden stond de teller dus op 146 inheemse soorten, twee geïntroduceerde soorten en een twijfelachtige soort.

HET GESLACHT *DICRANOMYIA*

In de monsters uit de Malaiseval die verzameld werden van 6 tot en met 20 april en van 21 tot en met 30 april 2018 werden respectievelijk twee mannetjes met een vrouwtje en een mannetje van

een vrij donkere steltmug gevonden [figuur 3 & 4]. Met de korte tabel tot de verschillende groepen van langpootmugachtigen door STUBBS & KRAMER (2016a) kon door het ontbreken van een vork in de tweede radiaalader (R_{2+3}) snel worden bepaald dat de exemplaren behoorden tot de onderfamilie Limoniinae. De exemplaren werden daarna met de tabel van STUBBS & KRAMER (2016b) verder gede-termineerd tot het geslacht *Dicranomyia* Stephens, 1829.

Dicranomyia is een vrij groot geslacht dat van andere Limoniinae kan worden onderscheiden door de korte snuit, een lange tweede basale cel (bm), de top van de eerste radiaalader (R_1) die in een rechte hoek naar de randader (costa) is gebogen en de subcosta (Sc) die niet verder reikt dan de basis van de radiale sector (R_s) (STUBBS & KRAMER, 2016b). Het geslacht *Dicranomyia* telt in Nederland een twintigtal soorten die zijn geplaatst in vijf onder-geslachten. Het grootste aantal soorten is geplaatst in het nominale ondergeslacht *Dicranomyia* s.str. De andere vier ondergeslachten telden in Nederland tot op heden alle een of twee soorten.

DICRANOMYIA (GLOCHINA) SERICATA

De tabel van STUBBS & KRAMER (2016b) heeft als voordeel dat voor het determineren praktische kenmerken worden gebruikt en de tabel niet noodzake-lijkwijs volgens de systematische grenzen is inge-deeld. Hierdoor was de determinatie tot *Dicranomyia* (*Glochina*) *sericata* (Meigen, 1830) relatief eenvoudig. Alle exemplaren waren in alcohol vrij donker gekleurd. Verse exemplaren hebben een donker geel-grijze bestuiving [figuur 3 & 4], maar dit is bij dieren in alcohol niet goed te zien. Aan de buikzijde van de genitaliën zit echter aan weerszijden van de penis een vrij lang, naar beneden gekromd uitsteek-sel, waardoor de soort onmiddellijk is te herkennen [figuur 5].

Het ondergeslacht *Glochina* Meigen, 1830 werd pas relatief recent door STARÝ (1986) uit Neder-land gemeld met twee soorten: *Dicranomyia kinensis* (Alexander, 1934) en *Dicranomyia tristis* (Schummel, 1829). *Glochina* onderscheidt zich van de andere onder-geslachten van *Dicranomyia* door de combinatie van de aanwezigheid van een discaalcel in de vleugel en een klein uitsteekseltje met borsteltjes op elk van de gonocoxiten in de genitaliën. Dit uitsteekseltje is lastig te zien, zeker zonder microscoop, waardoor de praktische tabel van STUBBS & KRAMER (2016b) dus een uitkomst is.

VERSPREIDING

De ‘Catalogue of the Craneflies of the World’ (OOSTERBROEK, 2018) noemt de volgende Europese landen waar *Dicranomyia sericata* voorkomt: Albanië, België, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Duitsland,

Frankrijk (inclusief Cor-sica), Groot-Britannië, Griekenland (inclusief Kreta, Mykonos en Rhodos), Hongarije, Ierland, Italië (inclusief Sardinië en Sicilië), Kroatië, Mace-donië, Malta, Oekraïne, Oostenrijk, Portugal, Roemenië, Rusland, Servië, Slowakije, Spanje (inclusief Mallorca), Tsjechische Republiek, Turkije (Europees en Aziatisch) en Zwitserland. Buiten Europa wordt hij gevonden in Marokko, Israël en Azerbeidzjan. De vindplaats waar de soort oorspronkelijk van beschreven is, Stolberg in de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen, ligt nog geen vijftig kilometer van Maastricht. Het voor-komen in het zuiden van Nederland lag dus in de lijn der verwachting. Indien deze soort inder-daad een voorkeur heeft voor kalkrijke bodems (zie onder), dan is de Sint Pietersberg geen onlogische plaats om in Nederland voor het eerst op te duiken. Gezien de vroege vliegtijd is het echter waarschijnlijk dat de soort eerder over het hoofd werd gezien en dat deze mogelijk op vergelijkbare plekken in Limburg ook te vinden valt.

BIOLOGIE

STUBBS (2008) schrijft dat *Dicranomyia sericata* in het zuiden en midden van Engeland wijdverbreid voorkomt op kalkrijke bodems, maar beschouwt hem vooral als een Mediterrane soort. Veel van de gepubliceerde Britse waarnemingen zijn inderdaad uit (voormalige) kalksteengroeven (BOARDMAN, 2008; KRAMER, 2011) of kalksteenkliffen (WOLTEN & DRAKE, 2015). Overige meldingen van vind-plaatsen met kalkrijke bodem zijn onder andere bekend uit Griekenland (KRAMER, 2004) en Turkije (schriftelijke mededeling KOÇ, 5 juni 2018). Over de talrijkheid worden geen mededelingen gedaan. Over de pre-imaginale stadia is niet veel bekend. Volgens KRIVOSHEINA (2009) leven ze in de Vologda Regio (West-Rusland) in de strooisellaag en de bovenste bodemlaag in berkenbossen met grazige ondergroei.

FIGUUR 3
De steltmug
Dicranomyia sericata in
zijaanzicht, exemplaar
uit Wales (foto: Janet
Graham).

FIGUUR 4
De steltmug
Dicranomyia sericata
in dorsaal aanzicht,
exemplaar uit Wales
(foto: Janet Graham).

FIGUUR 5
De genitaliën van de
steltmug *Dicranomyia*
sericata in ventraal
aanzicht bij een
exemplaar uit Wales
(foto: Janet Graham).

DANKWOORD

Cindy Burger en Frenk Janssen (Vereniging Natuurmonumenten) worden bedankt voor het aangaan van het gezamenlijke project van het uitvoeren van het onderzoek met de Malaiseval op het nieuwe kalkgrasland in

de ENCI-groeve. Vrijwilligers van Natuurmonumenten wisselen drie maal per maand de verzamelpotten. Janet Graham (Merionethshire, Wales) gaf toestemming voor het gebruik van haar foto's van *Dicranomyia sericata*. Elena Jagt-Yazykova bevestigde een vertaling uit het Russisch.

Summary

DIPTERA FROM THE ENCI QUARRY

Part 1. The short-palped crane fly *Dicranomyia sericata*: new for the Netherlands (Diptera: Limoniidae)

In the early months of 2018, a Malaise trap in the ENCI quarry (Maastricht, the Netherlands) collected a short-palped crane fly that had not been recorded from the Netherlands before. *Dicranomyia sericata* is widespread in Europe, and based on its European distribution it was to be expected that it should also occur in the Netherlands. Many foreign records giving details about the sites where the species was found concern limestone or calcareous soils. It is thus not surprising that the species was found in the southern part of the Dutch Province of Limburg.

Literatuur

- BOARDMAN, P., 2008. Shropshire craneflies during 2007. Cranefly Recording Scheme Newsletter 16: 8.
- CUPPEN, H., 2009. Meldingen van Diptera-larven die nieuw zijn voor Nederland of weinig waargenomen. Macrofaunanieuwsbrief 87: 6-11.
- DEK, N.-J., & P. OOSTERBROEK, 2013. De steltmug *Rhypholophus bifurcatus* (Diptera, Limoniidae) nieuw voor Nederland. Entomologische Berichten 73(3): 87-90.
- DEK, N.-J., J. WIND & P. OOSTERBROEK, 2014. Drie steltmuggen nieuw voor Nederland (Diptera: Limoniidae). Nederlandse Faunistische Mededelingen 42: 19-23.
- KRAMER, J., 2004. Some craneflies (Diptera, Tipulidae, Pediciidae and Limoniidae) from the Greek Peloponnese. Dipterists Digest (Second Series) 11(1): 19-23.
- KRAMER, J., 2011. The craneflies of Leicestershire and Rutland (VC55). Lesops 26: 1-30.
- KRIVOSHEINA, N. P. [КРИВОШЕИНА, Н. П.], 2009. [КСИЛОФИЛЬНЫЙ КОМПЛЕКС ДВУКРЫЛЫХ-ЛИМОНИИД] (Diptera, Limoniidae) [России] Xylophilous complex of limoniid flies (Diptera, Limoniidae) in Russia. [ЕВРАЗИАГЭЭСКИЙ ЭНТОМОЛОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ] Euroasian Entomological Journal: 8(1): 125-133.
- JONG, H. DE, & P. OOSTERBROEK, 2002. Family Limoniidae. In: P.L.Th. Beuk (red.), Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht: 27-35.
- OOSTERBROEK, P., 2009. New distributional records for Palaearctic Limoniidae and Tipulidae (Diptera: Craneflies), mainly from the collection of the Zoological Museum, Amsterdam. Zoosymposia 3: 179-197.
- OOSTERBROEK, P., 2018. Catalogue of the craneflies of the world. Herzien 14 mei 2018. Geraadpleegd 19 mei 2018. <https://ccw.naturalis.nl/>.
- PODENAS, S., W. GEIGER, J.-P. HAENNI & Y. GONSETH, 2006. Fauna Helvetica 14. Limoniidae & Pediciidae de Suisse. Centre suisse de cartographie de la faune/Schweizerische Entomologische Gesellschaft, Neuchâtel.
- STARÝ, J., 1986. Nachträge und Berichtigungen zur Limoniiden-Fauna der Tschechoslowakei (Diptera), III. Sbornik Slovenskeho Narodneho Muzea, Prirodne Vedy 32: 91-111.
- STARÝ, J., & P. OOSTERBROEK, 2008. New records of West Palaearctic Limoniidae, Pediciidae and Cylindrotomidae (Diptera) from the collections of the Zoological Museum, Amsterdam. Zootaxa 1922: 1-20.
- STUBBS, A., 2008. Some notes on the biogeography of British Craneflies. Cranefly News 16: 4-6.
- STUBBS, A.E., & J. KRAMER, 2016a. Key to the families and sub-families of craneflies, by Alan Stubbs, 1994, revised by John Kramer, 2016. Herzien 5 december 2016. Geraadpleegd 15 november 2015. https://ccw.naturalis.nl/documents/Stubbs_and_Kramer_2016a.pdf.
- STUBBS, A.E., & J. KRAMER, 2016b. Key to subfamily Limoniinae, by Alan Stubbs, 1998, revised by John Kramer, 2016. Herzien 5 december 2016. Geraadpleegd 15 november 2015. https://ccw.naturalis.nl/documents/Stubbs_and_Kramer_2016b.pdf.
- WOLTON, R., & M. DRAKE, 2011. News from the regional groups. Devon fly group. Bulletin of the Dipterists Forum 80: 9-10.

Mededeling

Wilde kat van Nijswiller

De Wilde kat (*Felis sylvestris*) is sinds een aantal jaren weer een vaste bewoner van Nederland (BROEKHUIZEN *et al.*, 2016). In het uiterste zuiden van Limburg bevindt zich sinds de laatste eeuwwisseling een kleine populatie van naar schatting 10-15 volwassen exemplaren (DEKKER *et al.*, 2015). De terugkeer van de Wilde kat in Nederland is waarschijnlijk te danken aan de groei van de populatie in aangrenzend Duitsland. Vermoedelijk heeft het dier via het Duitse Aachener Wald de Nederlandse Vijlenerbossen en omgeving bereikt (KUIPERS, 2017). De opmars van de Wilde kat is nog steeds in volle gang, want in 2018 werd een exemplaar met een wildcamera gefotografeerd bij Montfort in Midden-Limburg (DELBROEK & JANSSEN, 2018). Het koloniseren van nieuwe leefgebieden is echter niet zonder gevaar. Jonge Wilde katten op zoek naar een nieuw leefgebied steken wegen over en eindigen daarbij regelmatig als verkeersslachtoffer. Op 15 februari 2017 ging het mis bij Nijswiller waar een jonge Wilde kat werd doodgereden op de N281 [figuur 1]. Deze weg doorsnijdt bij de vindplaats de Platte Bosschen. Bovenaan de helling, vlakbij de bosrand, werd vroeg in de ochtend een jonge kater doodgereden. Het onfortuinlijke dier werd, onafhankelijk van elkaar, maar wel gelijktijdig, gesignaleerd door Lisa en Olaf Op den Kamp, Anke Brouns en Ruud Foppen. Het resultaat was dat rond 8.50 uur in de wegberm van de N281 een aantal Limburgse biologen over een dode kat stond gebogen om te overleggen wat er met het dier moest gebeuren. Dat het een Wilde kat moest zijn was duidelijk. Door de dikke geringde staart met zwarte punt in combinatie met de zwarte voetzolen en de grootte van het dier was het overduidelijk geen Huiskat (*Felis catus*) [figuur 2]. Uiteindelijk is de Wilde kat door Ruud Foppen meegenomen en afgeleverd bij de Zoogdiervereniging in Nijmegen. Een eerste vluchtig onderzoek bevestigde het geslacht en de determinatie.

PARASIETENONDERZOEK

Aangezien het aangereiden dier vrijwel intact was – alleen de kop was verbrij-

zeld – is besloten het dier te laten opzetten en aan het kadaver zoveel mogelijk onderzoek te laten verrichten. In verband met mogelijke belemmeringen bij het onderzoek naar de doodsoorzaak en de aanwezigheid van eventuele parasieten mocht de Wilde kat op advies van het DWHC (Dutch Wildlife Health Centre van de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht) niet ingevroren worden. Na een nachtje in de koeling is de onfortuinlijke kat de volgende dag gevild door de preparateur van de Museumwinkel in Nijmegen.

Tijdens het prepareren werd een Kattenvlo (*Ctenocephalides felis*) gevonden. Deze is opgenomen in de collectie van het Naturalis Biodiversity Centre in Leiden. De overige restanten van het dier zijn vervolgens naar het DWHC gebracht voor nader onderzoek.

Op het DWHC werd bevestigd dat de dood van het dier is veroorzaakt door een aanrijding. Bij de sectie door het DWHC bleek het verder te gaan om een gezonde jonge kater, wel doorvoed met een goede 'bespiering'. In de darmen werden diverse parasieten aangetroffen, waaronder de Kattenspoelworm (*Toxocara cati*) en de Kattenlintworm (*Taenia taeniaeformis*). Bij het uitspoelen van een deel van de darm werden lintwormen van het geslacht *Hymenolepis* gevonden. Deze lintwormen komen specifiek voor bij muizen en ratten.

FIGUUR 1

Aan de rand van de N281 werd het verkeersslachtoffer gevonden. Gelukkig werd de Wilde kat (*Felis sylvestris*) aan de rand van de weg dood gereden, waardoor het dier redelijk ongeschonden verzameld kon worden (foto: Olaf Op den Kamp).

FIGUUR 2

Kenmerkend voor Wilde kat (*Felis sylvestris*) zijn de 1-5 losse ringen op de staart en de stompe staartpunt (foto: Ruud Foppen).

Ook werd in de darmen een onderkaak gevonden, die gedetermineerd werd als zijnde afkomstig van een bosmuis (*Apodemus spec.*). In de poep werden na een speciale behandeling nog veel eitjes van kattenspoelwormen (*Capillaria spec.*) en van de lintworm *Hymenolepis diminuta* gevonden. Deze laatste leeft vooral in het darmkanaal van ratten. Ook zijn er vachtmijten van ratten en muizen in de poep aangetroffen. De maag met inhoud is door het DWHC voor nader onderzoek overhandigd aan Alterra (tegenwoordig Wageningen Environmental Research, WENR).

GEVARIEERDE MAAGINHOUD

Het bekijken van de maag was een interessante klus, want de jonge kater bleek een goed gevulde maag te hebben met

FIGUUR 3

De maaginhoud bleek heel gevarieerd met maar liefst vier soorten kleine zoogdieren (a): vijf Gewone bosmuizen (*Apodemus sylvaticus*), twee Grote bosmuizen (*Apodemus flavicollis*), één Dwergmuis (*Micromys minutus*) en één Veldmuis (*Microtus arvalis*). Op foto (b) van links naar rechts: Veldmuis, Dwergmuis, Gewone bosmuis en Grote bosmuis (foto's: Maurice La Haye).

FIGUUR 4

De Wilde kat (*Felis sylvestris*) is nu te bewonderen in het LimburgHUIS in GaiaZOO (foto: Neeltje Huizenga).

een gevarieerde inhoud [figuur 3]. In de maag zaten negen prooien, verdeeld over vier verschillende soorten kleine zoogdieren: vijf Gewone bosmuizen (*Apodemus sylvaticus*), twee Grote bosmuizen (*Apodemus flavicollis*), één Dwergmuis (*Micromys minutus*) en één Veldmuis (*Microtus arvalis*). Deze vondsten sluiten aan bij eerdere onderzoeksresultaten van ARK Natuurontwikkeling (KUIPERS, 2017). ARK heeft enkele Wilde katten in de Vijlenerbossen van een GPS-zender voorzien om erachter te komen wat de dieren doen en waar ze leven. Het bleek dat Wilde katten hoofdzakelijk in het bos en de aangrenzende graslanden leven en jagen (KUIPERS, 2017), precies de biotopen waar de genoemde prooidieren ook voorkomen.

DNA-ANALYSE

Ook al was de determinatie van de kat op uiterlijke kenmerken niet heel moei-

lijk, toch is een stukje weefsel opgestuurd naar het Senckenberg Instituut in Duitsland voor DNA-analyse. Met een DNA-analyse wordt vastgesteld of het een echte Wilde kat is, wat op basis van alleen uiterlijke kenmerken niet met 100% zekerheid is te zeggen. De DNA-analyse bevestigde dat het echt een Wilde kat betrof en geen hybride met huiskatgenen.

ONDERKAAK

De gehavende onderkaak is als referentie opgenomen in de collectie van het Natuurmuseum Rotterdam (nummer NMR9990-3525). Op de Maasvlakte spoelen zo nu en dan fossiele resten van zoogdieren aan en met deze onderkaak heeft het Natuurmuseum nu een mooie authentieke onderkaak van een Wilde kat om een vergelijking te kunnen maken met aangespoelde fossielen.

LIMBURGHUIS

Zoals eerder werd gemeld is het dier opgezet door de Museumwinkel in Nijmegen, waarna het dier is verhuisd naar GaiaZOO in Kerkrade. De Limburgse gedeputeerde Hubert Mackus heeft de Wilde kat mogen onthullen tijdens de 'Bioblitz' in GaiaZOO in juni 2017. Deze Bioblitz is een onderzoek waarbij gepoogd wordt om in 24 uur zoveel mogelijk soorten in een specifiek gebied te vinden. In GaiaZOO is het LimburgHUIS gebouwd waarin een aantal bedreigde Limburgse soorten wordt getoond, zoals levende Vuursalamanders (*Salamandra salamandra*), Eikelmuizen (*Eliomys quercinus*) en Wilde hamsters (*Cricetus cricetus*). In het LimburgHUIS is ook een opstelling gemaakt met opgezette dieren, waarin de Limburgse Wilde kat van Nijswiller een prominente plek heeft gekregen [figuur 4]. Alle bezoekers van GaiaZOO kunnen op deze manier kennis maken met deze nieuwe bewoner van Limburg.

DANKWOORD

Een speciaal woord van dank aan de Zoogdiervereniging en Merijn van den Hoogenhoff die het financieel mogelijk hebben gemaakt om de Wilde kat te laten prepareren.

Maurice La Haye (Zoogdiervereniging), Ruud Foppen (Zoogdiervereniging), Olaf Op den Kamp (Natuurhistorisch Genootschap in Limburg) & Anke Brouns (Stichting IKL).

Literatuur

- BROEKHUIZEN, S., K. SPOELSTRA, J.B.M. THISSEN, K.J. CANTERS & J.C. BUYS (red.), 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- DEKKER, J.J.A., R. JANSSEN, L. LINNARTZ, A. BROUNTS & J.L. MULDER, 2015. Activiteiten van een Wilde kat in Zuid-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 104(9): 157-162.
- DELBROEK R. & R. JANSSEN, 2018. Wasbeer in de grensregio - Monitoring in het oostelijk deel van Nederlands Limburg - situatie tot begin oktober 2018. Bionet Natuuronderzoek, Stein.
- KUIPERS, L., 2017. De wilde kat anno 2017. Ontwikkeling van de wilde katpopulatie in Zuid-Limburg. Ark Natuurontwikkeling, Nijmegen.

Jaarverslag 2018

Koninklijk Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Aanvaard door Algemeen Bestuur op 14 februari 2019
Goedgekeurd door de Algemene Ledenvergadering op 9 maart 2019

Inleiding

Het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (NHGL) is in 1910 opgericht en heeft zich sindsdien ontwikkeld tot een unieke vereniging voor natuurstudie en veldonderzoek in deze provincie. Meer dan een eeuw lang zet het zich al in voor het stimuleren van veldonderzoek aan en publicaties over geologie, landschap, flora en fauna van de provincie Limburg. Het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg is een vereniging die met activiteiten als het geven van lezingen en het organiseren van excursies, inventarisaties en (monitorings-) onderzoeken natuurminnende en -bestuderende vrijwilligers uit Limburg en de rest van Nederland bindt en boeit.

De resultaten van het veelzijdige, vooral door vrijwilligers uitgevoerde onderzoek vinden hun weg naar internetfora en databanken en worden gepresenteerd in het Natuurhistorisch Maandblad, andere verenigingsperiodieken of (soms omvangrijke) publicaties zoals verspreidingsatlassen van diverse soortgroepen. Zo kan een breed publiek kennis nemen van de vergaarde informatie en op de hoogte blijven van de stand van de natuur. Voor de leden worden contactdagen gehouden en terreinexcursies georganiseerd. Deze zijn overigens ook voor niet-leden toegankelijk. De vereniging kan voor een aantal professionele taken terugvallen op een kleine, gemotiveerde werkorganisatie.

Inkomsten worden voor een deel gegenereerd uit contributies en giften. Voor het uitvoeren van zijn kerntaken verkrijgt het Genootschap daarnaast een gewaardeerde en onmisbare aanvulling op de exploitatiebegroting in de vorm van een jaarlijkse subsidie van de Provincie Limburg. De kerntaken zijn: het uitgeven van een maandblad, het organiseren van een contactdag en een inventarisatieweekend, en het faciliteren van de vrijwilligers door een eigen ondersteunend bureau. Voor het uitvoeren van projecten worden aparte subsidies aangevraagd; hiermee worden onderdelen van projecten gefinancierd die door vakkrachten uitgevoerd moeten worden. Het grootste deel van het werk aan projecten wordt echter door vrijwilligers gedaan.

Dit jaarverslag geeft inzicht in en verantwoording over de ontwikkelingen in de vereniging en de activiteiten in het jaar 2018. Het behandelt achtereenvolgens de bestuurssamenstelling en het ledenaantal, de activiteiten die door de Studiegroepen en Kringen zijn ontplooid, personele zaken, de jaargang 2018 van het Natuurhistorisch Maandblad en andere publicaties, promotie- en publiciteitscampagnes. Daarnaast geeft het een overzicht van actuele ontwikkelingen in projecten en bevat het tot slot een korte financiële paragraaf.

Leden en bestuur

De afgelopen jaren laat het ledenaantal een lichte daling zien. In 2015 telde het Genootschap 1085 leden, in 2016 1065, in 2017 1044 en in 2018 1026. Tegenover 70 opzeggingen,

deels door overlijden, stonden 52 nieuwe aanmeldingen. Een groot aantal leden is het Genootschap door de jaren heen trouw; een lidmaatschap lijkt voor het leven. Sinds enkele jaren is ervoor gekozen om de leden niet meer per categorie op te splitsen, de categorie 65+ wordt per 1 januari 2015 niet meer bijgehouden, het aantal jeugdleden blijft altijd laag en ruilverkeer is er bijna niet meer door het afstoten van ruilabbonnementen via het Natuurhistorisch Museum. Naast de bovengenoemde leden zijn er in 2018 80 (contributievrije) huisgenootleden geregistreerd. De ledenadministratie werd ook in 2018 weer door een vrijwilligster beheerd; zij is hiervoor gemiddeld één dag in de week op kantoor actief. In de loop van 2018 werd wegens verhuizing naar het noorden van het land afscheid genomen van de bestuursleden Johannes Regelink en Michiel Merckx. Per 31 december 2018 was de samenstelling van het bestuur als volgt.

Dagelijks bestuur:

Harry Tolkamp	voorzitter
Rob Geraeds	vice-voorzitter
Alfred Paarlberg	penningmeester
Frank Oelmeijer	bestuurslid

In het **Algemeen bestuur** hebben naast de dagelijks bestuursleden zitting:

Toon van Baal	Stef Keulen
Susanne Hanssen	Marian Baars
Jan Joost Bakhuizen	Linda Wortel
Wouter Jansen	Pieter Puts
Aidan Williams	Victor van Schaik
Katrien de Vos	

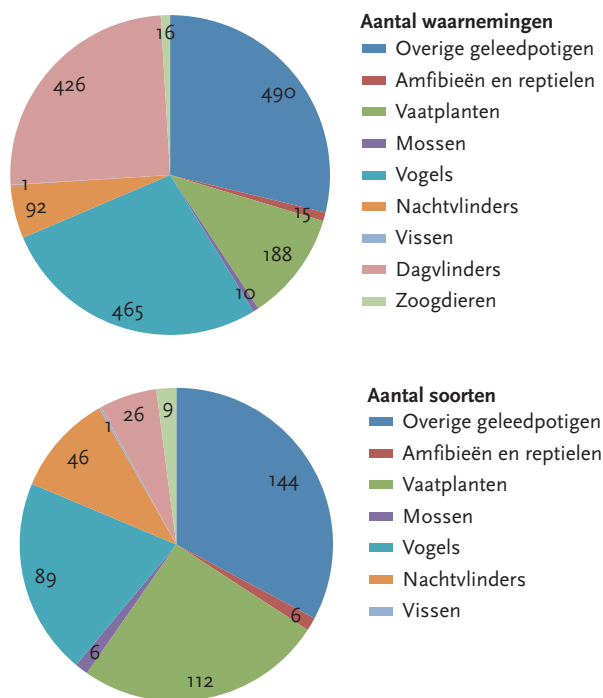
Activiteiten van studiegroepen en kringen

Onder de vlag van het NHGL bestaan eind 2018 17 Studiegroepen en vijf Kringen. Leden kunnen hierdoor profiteren van zowel de thematisch georganiseerde Studiegroepen als van de regionaal opererende Kringen. De activiteiten van Kringen en Studiegroepen zijn voor alle geïnteresseerden toegankelijk. Met wisselende intensiteit werden velerlei veldbiologische inventarisaties, onderzoeksprojecten, werkdagen, cursussen, excursies en lezingen georganiseerd.

INVENTARISATIEWEKENDE GROOTE PEEL (FOTO: OLAF OP DEN KAMP)

Onderstaand volgt een beknopte bloemlezing van allerlei activiteiten die in de loop van 2018 zijn georganiseerd. Van vrijdag 29 juni t/m zondag 1 juli werd een **inventarisatieweekend** in de Peel georganiseerd. Hierbij gingen diverse studiegroepen op onderzoek uit in zowel Nationaal Park de Grootte Peel als in de Mariapeel. Het onderzoek in de Grootte Peel maakte onderdeel uit van het Meerjarenprogramma 2018 voor de Nationale Parken in Limburg. Hierbij worden vrijwilligers van het Natuurhistorisch Genootschap ingezet bij het natuuronderzoek in de Nationale Parken. In kleine groepjes werd onderzoek gedaan in deelgebieden van het Nationaal Park en daarbij werd steeds gefocust op één of enkele soortgroepen waarbij gepoogd werd zoveel mogelijk gegevens te verzamelen. Opvallend was het enorme aantal waargenomen dagvlinders (426 exemplaren in 26 soorten) met eveneens hoge aantallen bijzondere soorten als Spiegel-dikkopje en Staartblauwtje. Verder werd er onderzoek gedaan aan de planten in de Boerenkuilen in de Grootte Peel. Hier werden op diverse plekken Kleine veenbes en Lavendelheide teruggevonden. Ook werden er zes soorten amfibieën en reptielen en negen soorten zoogdieren, waaronder de Bever en enkele soorten vleermuizen, gezien. In totaal werden er 1703 waarnemingen van 439 verschillende soorten gedaan. Aan het Genootschapsweekend namen 31 leden deel.

Aantal waarnemingen en aantal soorten zoals waargenomen tijdens het Inventarisatieweekend in de Peel.

De **Paddenstoelenstudiegroep (PSL)** is een actieve studiegroep binnen het Natuurhistorisch Genootschap. In 2018 telde de PSL 69 leden waarvan er ongeveer 30 actief zijn. In verband met de droogte in 2018 moesten zeven van de 19 geplande excursies worden afgelast. Tijdens de 12 excursies die in 2018 wel doorgang vonden, waren er gemiddeld 14 leden aanwezig. Gemiddeld werden er 76 soorten gevonden. Deze vondsten (waarvan verschillende microscopisch zijn gedetermineerd) zijn doorgegeven aan het karteringsproject

MICROSCOPIE-AVOND VAN DE PADDENSTOELENSTUDIEGROEP LIMBURG (FOTO: F. SALZMANN-WOLFS).

van de Nederlandse Mycologische Vereniging en zullen in de NDFD database worden opgenomen. Na iedere excursie vond doorgaans een practicum plaats, waarbij er instructies gegeven werden over het determineren van paddenstoelen en complexe determinaties werden besproken.

In 2018 waren er 19 practica met daarnaast nog verschillende lezingen (onder meer over trilzwammen, ridderzwammen, ascomyceten, parasitaire houtzwammen en over slijmzwammen). Anno 2018 telt de PSL vier werkgroepen: (1) werkgroep hellinggraslanden, (2) werkgroep bosreservaten, (3) werkgroep parken, lanen & tuinen en (4) de myxomyceten werkgroep. Het tijdschrift PSL-Nieuws werd in 2018 driemaal uitgegeven in zowel gedrukte als digitale vorm. Verder heeft er een bestuurswisseling plaatsgevonden: Reimund Salzmänn is afgetreden als secretaris en is opgevolgd door Mark Smeets. Marc Houben is aangesteld als Consul voor Limburg bij de Nederlandse Mycologische Vereniging; hierbij volgt hij Henk Henczyk op.

De **Plantenstudiegroep** organiseerde tussen april en half oktober bijna wekelijks een streepexcursie in Zuid-Limburg, in totaal 30 keer. Deze worden graag door beginnende floristen bezocht om te leren determineren. Gemiddeld namen hieraan acht personen deel en per excursie werden er circa 200 soorten gevonden. Door toename van de florakennis bij de deelnemers worden hybride soorten steeds beter herkend. Tijdens deze excursies werden ook vaak andere soortgroepen geïnventariseerd, zoals vogels, vlinders, wantsen en paddenstoelen. Daaruit bleek dat de natuurherstelprojecten, bijvoorbeeld langs de Geleenbeek, duidelijk zorgen voor een toename van de biodiversiteit.

Ook werd druk gedetermineerd tijdens de reguliere excursies in binnen- en buitenland. De avondwandelingen werden wederom goed bezocht. Zeer geslaagd was de in samenwerking met de plantenwerkgroep van Likona georganiseerde Euregionale botanische bijeenkomst op zaterdag 2 juni. Deze bestond uit diverse lezingen over de vegetatie van de Belgische Sint-Pietersberg in de ochtend. Zo vertelden Martine Lejeune

en Willy Verbeke over de geschiedenis van de vegetatie op de Thier de Lanaye en over het vegetatiekundige onderzoek. Michiel Wallis de Vries ging in op de bijzondere dagvlinders van het terrein en hoe het beheer hierop kan worden afgestemd. Rudi Vanherck lichtte het beheer van de hellingen van de Thier de Lanaye toe, zoals dit wordt uitgevoerd in het kader van het Life-project. 's Middags werd gezamenlijk een bezoek gebracht aan kalkgraslanden op de Sint-Pietersberg rondom Ternaaien. Hier werd de vegetatie onder de loep genomen. Er waren 62 deelnemers uit Limburg, andere delen van Nederland en aangrenzend België.

Tijdens een aantal lezingen in het Natuurhistorisch Museum werden bepaalde aspecten van de botanie verder toegelicht. Interessant was een avond waarop Bert Maes het beheer van de houtachtigen in de Limburgse Natura 2000-gebieden kritisch onder de loep nam. Jammer was dat er bij deze bijeenkomst geen beheerders aanwezig waren. Ook was er een lezing van Rense Haveman over de revisie van de vegetatie van Nederland. Hierin werd zowel algemeen ingegaan op hoe vegetaties zijn opgebouwd, als op specifieke vegetaties, waarbij met name de struweelvegetaties aan bod kwamen.

De **Plantensociologische Werkgroep** heeft het afgelopen jaar bijna 20 excursies gehouden. Per excursie waren er gemiddeld drie à vier deelnemers. Tijdens elke excursie werden er drie à vier vegetatieopnamen gemaakt.

In het winterseizoen werd er eens per maand een bijeenkomst georganiseerd. Hier kwamen inhoudelijke en organisatorische onderwerpen aan bod. Ook zijn er in samenwerking met de Plantenstudiegroep twee lezingen georganiseerd in het Natuurhistorisch Museum. Er hebben zich ongeveer 20 mensen bij de werkgroep aangemeld, waarvan ruim de helft in het afgelopen jaar ook daadwerkelijk actief geweest is bij één of meer activiteiten.

De **Plantenwerkgroep Weert** startte het seizoen 2018 met een voorjaarswandeling. Aansluitend werd het excursieprogramma gepresenteerd. Er zijn zes streepexcursies gehouden in terreinen van Natuurmonumenten en zes streepexcursies in terreinen van Stichting het Limburgs Landschap. Tevens is samen met IVN Weert een publiekswandeling gehouden in een van de onderzochte gebieden van het Limburgs Landschap (19 deelnemers). De gemiddelde deelname aan de streepexcursies is acht personen. Door het ouder worden van de actieve leden en de daarbij horende gebreken is het voortbestaan van de werkgroep eind 2018 onzeker.

De **Sprinkhanenstudiegroep** organiseerde tussen juli en september 2018 vier excursies, naar het Grensmaasgebied bij Meers, naar de omgeving van Sibbe en Valkenburg, naar Roodborn en naar het Geuldal bij Valkenburg. Het gemiddelde aantal deelnemers was vijf. De Sprinkhanenstudiegroep werd dit jaar ondersteund door de Wantsenstudiegroep, die tijdens de excursies ook de waargenomen sprinkhanen noteerde. Op de website van de studiegroep (sprinkhanen.nhgl.nl) staan korte excursieverslagen. In 2018 zijn geen bijzondere vondsten gedaan, maar werden de soorten gevonden die normaal gesproken in de onderzochte biotopen verwacht mogen worden. De sprinkhanenfauna van het gebied Roodborn wordt beschreven in een artikel in het Natuurhistorisch Maandblad dat in 2019 zal verschijnen.

De **Vlinderstudiegroep** kwam in 2018 tien keer bij elkaar, waarbij er gemiddeld tien personen aanwezig waren. Er waren enkele presentaties van Paul Vossen over nachtvlinders in zijn tuin, door Frans Cupedo over vlinders die vernoemd waren naar personen en door Jacques van Maastricht over de status, het voorkomen en de opkomst van het Scheefbloemwitje (*Pieris manii*). In april werd de collectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht bezocht, hierbij werd vastgesteld dat er veel vraatschade in de collecties is. De leden van de Vlinderstudiegroep zijn daarnaast actief met het monitoren van vlinders. John Adams onderzocht de dagvlinders op de Wrakelberg, Mark de Mooij en Paul Vossen inventariseerden nachtvlinders met lichtvallen op de Pietersberg en Marcel Prick deed dit in Vijlen, de Brunsummerheide en het Gerendal. Ook verschenen er weer enkele berichten van de leden in het blad Entomologische berichten.

De **Wantsenstudiegroep** Limburg organiseerde tussen april en oktober tien excursies naar natuurgebieden gelegen in de gehele provincie. De excursies trokken gemiddeld circa 15 personen. Bij alle excursies waren ervaren wantsenskundigen uit den lande aanwezig, zodat het kennisniveau van de studiegroep sterk is gegroeid. Alle waarnemingen zijn voorzien van een foto ingevoerd op waarneming.nl en daar gevalideerd. In totaal zijn in Limburg in 2018 bijna 16.000 wantsenwaarnemingen verzameld, dit is ongeveer 25% van het landelijk totaal. Daarbij zijn 411 soorten (van de 511 sinds 2000 voor Limburg bekende soorten) aangetroffen. Ook zijn in 2018 enkele soorten nieuw voor Nederland gevonden, zoals de Bruingemarmerde schildwants. De inspanningen van deze nieuwe studiegroep zullen ook duidelijk zichtbaar zijn in de binnenkort te verschijnen atlas van de Nederlandse rand- en schildwantsen uitgegeven door EIS.

In 2018 heeft de **Herpetologische studiegroep** vijf excursies gehouden. Hierbij zijn enkele nieuwe kilometerhokken met Vinpootsalamanders in de Groote Peel gevonden. Verder werd bij Kronenberg de Kamsalamander na een periode van 25 jaar afwezigheid weer aangetroffen. In het Weerterbos bleken veel poelen/plassen gekoloniseerd door de Amerikaanse hondsvijl. Dit is zeer ongunstig voor de aanwezige amfibiepopulaties. Bij de excursies waren ongeveer 5-12 personen aanwezig. Er zijn drie lezingenavonden georganiseerd in het Groenhuis. Onderwerpen hierbij waren onder anderen: de actuele verspreiding van de Vinpootsalamander in het Mergelland, Hazelwormen op de Meinweg, de actuele situatie van de Kamsalamander in Limburg en de populatieontwikkeling van de Boomkikker op de golfbaan in Susteren. Op de varia-avond werden veel foto's van buitenlandse herpetofauna en vertoond en kleine onderzoekjes of opvallende waarnemingen toegelicht. Het aantal aanwezigen varieerde van 10-20 deelnemers.

Verder is in 2018 begonnen met de voorbereiding van de themanummers in het kader van het 40-jarig bestaan van de HSL. Tijdens de RAVON-dag op 10 november 2018 is middels een lezing ook aandacht besteed aan het 40-jarig bestaan.

De **Mollusken Studiegroep Limburg (MSL)** heeft een goed jaar gehad. Met 12 excursiedagen en negen werkdagen was het programma al vol, maar daarnaast zijn er nog een aantal bijzondere excursies buiten het programma om uitge-

voerd. Onder andere is Roodborn bezocht en bemonsterd in verband met een in 2019 te verschijnen themanummer van het Natuurhistorisch Maandblad over dit gebied, is er op de Berghofweide onderzoek gedaan en is een onderzoek naar een (sub-)fossiele molluskenfauna in Weustenrade weer opgepakt. Dit laatste onderzoek is zeer bewerkelijk maar levert ook zeer bijzondere resultaten op. De bewuste fauna blijkt steeds meer op een subalpiene fauna te lijken, iets dat in Nederland niet (meer) voorkomt. De activiteiten hebben in 2018 tot enkele publicaties geleid. De beschrijving van een in 2016 in Zeeland gevonden nieuwe soort voor Nederland, de Gevlekte grasslak, is er daar een van. De werkgroep telt nu zes leden die regelmatig bij de activiteiten aanwezig zijn. Het gemiddeld aantal deelnemers aan de excursies was ruim vier. Ook dit jaar hebben we weer enkele gasten bij de excursies van de werkgroep mogen verwelkomen.

De **Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeves (SOK)** heeft naast haar reguliere tweemaandelijks ledenavond, waar gemiddeld zo'n 40 bezoekers komen, de volgende activiteiten (mede-)georganiseerd: een SOK-stand op de Genootschapsdag in Roermond, een extra SOK-avond met een lezing over groevenontginningen door Kevin Amendt, gevolgd door een praktijkavond voor 50 bezoekers (verdeeld over twee avonden wegens het grote aantal deelnemers) in gangenstelsel Noord, een workshop door Ger Beckers over vlermuizen, vlermuizen leren tellen en determineren met

35 deelnemers en een tweedaags mergelsymposium samen met de Belgische Gemeente Riemst dat 90 bezoekers trok. Er werd deelgenomen aan internationaal onderzoek in de prehistorische vuursteenmijn in Rijckholt; hieraan namen 20 personen deel.

De **Studiegroep Ephemeroptera, Plecoptera en Trichoptera (EPT)** had in 2018 het eerste werkjaar. De studiegroep houdt zich bezig met het onderzoek aan eendagsvliegen/haften, steenvliegen en kokerjuffers of schietmotten. De startbijeenkomst vond plaats in het Groenhuis op 11 januari 2018. Na een tweede bijeenkomst in maart volgde op 15 mei een eerste excursie naar de Roer bij Herkenbosch en Vlodrop, samen met Daan Drukker, Ephemeroptera-specialist van EIS-Nederland. Er waren acht personen aanwezig. Hier werden onder meer larven van de haft *Potamanthus luteus* en veel kokerjuffers gevonden. Bij de brug over de Roer bij Vlodrop werden veel (sub)adulte eendagsvliegen gevangen en van naam voorzien op Waarneming.nl geplaatst.

Op 18 mei werden bij de Bosbeek – Turfkoelen diverse kokerjuffers gevangen en ook larven en volwassen individuen van de Groene eendagsvlieg (*Ephemera danica*). Bij de Gitstappermolen werd onder leiding van Trichoptera-specialist David Tempelman de Rode Beek onderzocht. De avond werd gecombineerd met het **Nachtvlindermonitoringsproject**. Het doel was onder andere om langs de Rode Beek, op het knuppelpad tussen de Dalheimermuehle en het Hotel St. Ludwig, met lichtvallen nachtvlinders en kokerjuffers te vangen. Een zeer leerzame avond waarbij veel gezien werd, met dank ook aan de nachtvlinderkenners.

De **Kring Heerlen** organiseerde in 2018 zes lezingen, drie avondexcursies en één ochtendexcursie. De lezingen gingen over orchideeën in Thüringen, wantsen, boktorren, de Aziatische hoornaar en de achteruitgang van insecten. Een bijzondere lezing was over de zang van vogels door Paul Spreuwenberg. Ook de lezing over de Kerkuil en de Steenuil, verzorgd door twee leden van Vogelwacht Limburg, was erg geslaagd. De excursie naar het voorjaarsbos bij Elsloo leverde een keur aan voorjaarsbloeiërs op. Tijdens de excursie bij de Putberg werd een Rolrond vliegend hert gevonden en in de Sigrano-groeve werd een Kleine plevier gezien. Tijdens de Nationale Vogelweek werd samen met IVN Kerkrade een vogelexcursie in de Anstelvlei georganiseerd.

In 2018 organiseerde de **Kring Maastricht** iedere eerste donderdag van de maand een activiteit. Er waren negen lezingen in het Natuurhistorisch Museum in Maastricht en drie excursies in de omgeving van Maastricht. Deze voerden naar de Hoge Fronten, Landgoed Mariënwaard en de Sint-Pietersberg. Deze activiteiten werden gemiddeld door 24 mensen bezocht. Naast een lezing over de onderaardse kalksteengroeve kwamen ook wantsen, mossen, slakken, paddenstoelen, vogels, natuur in de stad en het gebruik van wildcamera's aan bod.

Kring Roermond organiseerde in 2018 zes lezingen. Deze waren doorgaans zeer goed bezocht met 28 tot 60 bezoekers. Onderwerpen die aan bod kwamen werden onder meer gehaald uit het kersverse boek 'Natuur voor elkaar', zoals het Elmpeter Schwalmbruch, de Beegderheide en de Maas. Andere onderwerpen waren het (wild) Konijn, het Wild zwijn, macrofauna en de zang van vogels.

Kring Venlo organiseerde 3 lezingen in het informatiecentrum op de Groote Heide. De plantengroep van Kring Venlo ging 9 keer op excursie en de faunagroep deed 10 excursies, waarbij gebieden in Zeeland, de Oostvaardersplassen en het dal van de Hohn bezocht werden.

De plantengroep is negen keer op stap geweest (2-8, gemiddeld 5 deelnemers). In totaal drie Duitsers (geen NHG-lid) zijn één of enkele keren mee geweest op een plantenexcursie. De faunagroep is tien keer op stap geweest. Gemiddeld zes personen. De faunagroep bezoekt zowel locaties dichtbij (halve dag) als gebieden ver weg (hele dag, b.v. Zeeland, Oostvaardersplassen, dal van de Hohn).

Kring Venray en de Vogel-, Vissen-, Zoogdieren-, Libellen- en Fotostudiegroep ontplooiden in 2018 helaas geen activiteiten.

Kring of Studiegroep	2018	2018	2017	2017	2016	2016
	Act	De	Act	De	Act	De
Herpetologische studiegroep	5-3	12-20	7	8	6	8
Plantenstudiegroep	45	12	50	15	48	15
Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeves	8	40	4	50	3	50
Vlinderstudiegroep	10	10	10	10	10	9
Zoogdierenwerkgroep	0	0	2	13	6	7
Paddenstoelenstudiegroep	12	14	26	15	27	15
Vissenwerkgroep	0	0	0	0	1	7
Sprinkhanenstudiegroep	4	5	4	16	6	4
Vogelstudiegroep	0	0	0	0	2	50
Mossenstudiegroep	5	10	6	8	6	7
Werkgroep Driestruik	0	0	0	0	0	0
Libellenstudiegroep	0	0	0	0	0	0
Molluskenstudiegroep	21	5	21	4	36	7
Plantenstudiegroep Weert	14	8	13	10	14	11
Wantsenstudiegroep	10	15	8	13	-	-
Fotostudiegroep	0	0	0	0	0	0
Studiegroep EPT	4	10	-	-	-	-
Kring Maastricht	3-9	8-24	12	9-13	12	20
Kring Heerlen	7-5	15-30	11	15-25	11	10-30
Kring Venlo	3-7	18-9	20	10-20	35	9
Kring Roermond	6	40	6	30	7	35
Kring Venray	0	0	0	0	3	15

Bij twee getallen duiden deze op resp. excursies en lezingen.

Aantal activiteiten (Act) resp. aantal of gemiddeld aantal deelnemers (De).

Huisvesting en personeel

Het Natuurhistorisch Genootschap deelde tot 1 september 2018 in het GroenHuis aan de Godsweerderstraat te Roermond een prima kantoor met verschillende andere groene organisaties in een deel van de historische Tekenschool van P. Cuypers. Door de gezamenlijke huisvesting met de Natuur- en Milieufederatie Limburgs, IVN Limburg, Grenspark Maas-Swalm-Nette en gebiedsbureau Ons WCL kon vanuit een optimale locatie worden gewerkt. Het Genootschap is een kleine organisatie; een dergelijke huisvesting met een goed gefaciliteerd kantoor, inclusief ruime vergaderzaal, kan alleen worden opgebracht via een gezamenlijke huisvesting. Voordeel voor andere organisaties is dat zij veel kennis en informatie over flora en fauna binnen handbereik hebben. In het GroenHuis-overleg vond uitwisseling en informatieoverdracht tussen de voornoemde organisaties plaats. Een van de projecten die hieruit

is voortgekomen is het in 2017 gepresenteerde boek "Natuur voor elkaar", waarvan in 2018 door de goede verkoop zelfs een herdruk van de Duitse editie volgde. Dit boek werd gemaakt in samenwerking met het Grenspark Maas-Swalm-Nette. Ook met het IVN is er regelmatig samenwerking, onder meer in de cursus Gastheer van het landschap, waarbij Genootschapsleden als spreker worden uitgenodigd.

In 2017 was de huisvesting in het pand aan de Godsweerderstraat al onzeker omdat de verhuurder, de gemeente Roermond, het pand wilde verkopen. In reactie daarop werd door de Groenhuishuispartners samen gekeken naar andere mogelijke locaties waar men samen huisvesting zou kunnen vinden. Dit heeft ertoe geleid dat het GroenHuis per 1 september 2018 is verlaten en de voormalige Groenhuishuispartners onderdak hebben gevonden in het Office Hotel Nero. Helaas is het niet gelukt om alle partners op dezelfde afdeling onder te brengen. Het Genootschap is momenteel samen met IVN Limburg en de Natuur- en Milieufederatie Limburg op dezelfde gang ondergebracht, terwijl het Grenspark Maas-Swalm-Nette en Gebiedsbureau Ons WCL op een andere verdieping onderdak hebben gevonden.

De activiteiten van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg in de vorm zoals we die al jaren kennen zijn alleen mogelijk dank zij de enorme betrokkenheid en motivatie van vele vrijwilligers. Dit is met name van belang bij groots opgezette activiteiten als de Genootschapsdag waarbij ruimtes moeten worden ingericht en naderhand ook alles weer moet worden opgeruimd. Datzelfde geldt voor het Genootschapsweekend en de Euregionale Botanische Bijeenkomst. Steeds werd het kantoorpersoneel hierbij ondersteund door vrijwilligers. Dankzij hen werden deze dagen tot succesvolle evenementen. Voor structurele activiteiten als de ledenadministratie en het publicatiebureau kon ook in 2018 weer wekelijks op vrijwilligers worden gerekend.

De professionele bezetting van het kantoor bestond gedurende 2018 uit:

- Olaf Op den Kamp (bureaumanager, 32 uur per week);
- Jeanne Cuypers (assistent-bureaumanager, 20 uur per week).
- Roel Steverink (gedetacheerd receptiemedewerker, 37,5 uur per week)(tot 1 oktober).

Roel Steverink werd door het Natuurhistorisch Genootschap gedetacheerd als receptiemedewerker bij het GroenHuis. Zijn salariskosten werden gedragen door de MTB Maastricht en de gezamenlijke partners in het GroenHuis. Door het vertrek uit het GroenHuis werd de functie van receptiemedewerker overbodig en daarom werd per 1 oktober 2018 afscheid genomen van Roel Steverink.

De procentuele verdeling van de arbeidstijd van de bureaumanager was als volgt:

Omschrijving	2018	2017	2016	2015	2014
Kantoor, organisatie, bestuur, kringen & studiegroepen	62	48	71	67	56
GroenHuis	6,5	4	9	5,5	4
Redactie Natuurhistorisch Maandblad	19	15	15	18,5	24
Projecten en overig	4	0	0	1	2
Stichting Natuurpublicaties Limburg	8,5	33	7	7	10
Stichting NatuurBank Limburg	0	0	0	1	5

Maandblad en publicaties

In 2018 verscheen de 107^e jaargang van het Natuurhistorisch Maandblad. Deze jaargang telde 12 nummers, waarvan twee als themanummer uitkwamen, respectievelijk over orchideeën en over 40 jaar Herpetologische Studiegroep.

Verder verschenen er in deze jaargang vele interessante artikelen over insecten, zoals een serie over gevlekte waterroofkevers, waaruit bleek dat aan deze insectengroep veel onderzoek wordt gedaan. Een ander bijzonder artikel handelde over de waarneming van een Otter op de Meinweg.

In totaal had de 107^e jaargang een omvang van 258 pagina's. Voor leden zijn alle maandbladen digitaal beschikbaar via de website van het NHGL. Niet-leden kunnen alle maandbladen digitaal raadplegen met een vertraging van twee jaar.; in 2018 waren dus alle nummers t/m 2015 beschikbaar.

De Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven brengt met

ondersteuning van het Genootschap haar eigen tijdschrift SOK-mededelingen uit.

In 2018 verschenen deel 68 en 69. Hierin stonden artikelen over de geheimzinnige grotgarnalen van Lim-

burg, over vleermuisonderzoeker G.L. van Eyndhoven, over een opschrift in de Koeleboschgroeve en over de voormalige 'grote ingang' van de Sint-Pietersberg. SOK-mededelingen wordt aan de 158 leden van de studiegroep gezonden en daarnaast ook aan 123 abonnees. Alle oudere SOK-mededelingen, evenals alle uitgaven van SOK-info en andere uitgaven als de Steunpilaar zijn ook digitaal beschikbaar, zowel via een in december 2017 gepresenteerde DVD als via de website.

Verscheidende studiegroepen, zoals de Paddenstoelenstudiegroep, en kringen (Kring Venlo) geven ook een (digitaal) periodiek of mededelingenblad (voor leden) uit. In wisselende oplage en verschijningsfrequentie zijn dat convocaties, waarnemingenverslagen of notulen van bijeenkomsten. Daarbij wordt gebruik gemaakt van websites, digitale nieuwsbrieven en mailgroepen, maar ook van meer traditionele papieren nieuwsbrieven.

Bij de Stichting Natuurpublicaties Limburg verscheen het boek 'De Thier de Lanaye op de Sint-Pietersberg. Vegetatie-onderzoek op de lange termijn'. Dit boek, geschreven door Martine Lejeune

en Willy Verbeke, werd gepresenteerd tijdens de Europese botanische bijeenkomst in Lanaye, waarbij Nederlandse, Vlaamse en Waalse natuurliefhebbers elkaar ontmoetten.

Het boek 'Natuur voor elkaar in het Grenspark Maas-Swalm-Nette', dat eind december 2017 werd gepresenteerd, werd in 2018 goed verkocht en de Duitse editie raakte zelfs uitverkocht, zodat hiervan een herdruk werd uitgevoerd, mogelijk gemaakt met een subsidie van het StreekFonds Meinweg.

Promotie en publiciteit

De jaarlijks terugkerende Genootschapsdag werd op zaterdag 17 februari 2018 gehouden. Traditiegetrouw werd deze in het Bisschoppelijk College Broekhin te Roermond georganiseerd. De dag werd bezocht door circa 200 geïnteresseerden, veelal leden, maar ook terreinbeheerders en vertegenwoordigers van diverse zusterorganisaties. Zoals gebruikelijk passeerde een groot aantal korte en lange lezingen over flora en fauna de revue. Zo was er een presentatie over de Rode wouw in Limburg, een visie van verschillende sprekers op het samen-

BOEKENMARKT TIJDENS DE GENOOTSCHAPSDAG (FOTO: OLAF OP DEN KAMP)

leven met de Bever, een lezing over de sensorische ecologie van planten en bijen en over de wantsen van de Beegderheide. Ook stelde de nieuwe Studiegroep EPT zich aan het publiek voor en werd er een feestrede uitgesproken over 40 jaar Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven. De Wantsenstudiegroep bleek in haar eenjarige bestaan al heel wat bereikt te hebben. Math de Ponti prees met een wervend verhaal het nieuwe boek "Natuur voor elkaar" aan en Reimund Salzmann presenteerde resultaten van de Werkgroep Graslandpaddenstoelen.

De in 2017 gemaakte 14-delige TV-serie 'Natuurlijk Limburg' op L1-tv werd in 2018 herhaald. In deze afleveringen stond het onderzoek door het Natuurhistorisch Genootschap centraal. Deze serie is gemaakt door Maurice en Denise Nijsten in nauwe samenwerking met Stichting het Limburgs Landschap en het Genootschap. In iedere aflevering stond er

een andere studiegroep centraal. Per aflevering werden een of twee Genootschapsleden geïnterviewd over hun passie voor de natuur.

Beleidsbeïnvloeding

Het Natuurhistorisch Genootschap wordt regelmatig door zijn leden en achterban op de hoogte gesteld van projecten of situaties waarbij natuurwaarden in het gedrang raken of zijn. Als er wettelijke, veelal planologische, procedures nodig worden geacht worden indieners van zienswijzen steeds op weg geholpen via contacten met de Natuur- en Milieufederatie. In 2018 heeft dit niet tot procedures geleid.

Het Natuurhistorisch Genootschap en zijn leden zijn vertegenwoordigd in diverse overlegorganen en -gremia; zo wordt deelgenomen aan onder andere:

Overlegorgaan	Deelname
Beheercommissie Stichting het Limburgs Landschap	Joof Teeuwen & Jan Hermans
Raad van Toezicht Groenhuis Roermond	Harry Tolkamp
Natuur- en Milieufederatie Limburg	Stef Keulen
Mergelland Corporatie	Stef Keulen
Bestuur CNME Maastricht	Toon van Baal
Korenwolfcommissie	Pierre Grooten
OBN Heuvelland	Jan Hermans
Raad van Toezicht Stichting RAVON	Rob Geraeds
Algemeen en Dagelijks Bestuur Faunabeheereenheid Limburg (mede namens de NMF Limburg en de Dierenbescherming)	Harry Tolkamp
Overleg Groene Organisaties Maastricht	Harry Tolkamp

Ten behoeve van wetenschappelijke studies, het schrijven van artikelen of beleidsbeïnvloeding kunnen leden een beroep doen op het waarnemingenarchief van het Genootschap zoals dat via de NatuurBank Limburg en Waarneming.nl in de NDDFF (Nationale Databank Flora en Fauna) opgeslagen is. Deze informatie kan benut worden in planologische procedures, om positieve invloed op beheer van natuurterreinen uit te oefenen of om artikelen van betrouwbare waarnemingen te voorzien.

Voortgang projecten

Project	Voortgang in 2018
Flora van Zuid-Limburg	Het project werd verder uitgewerkt in een projectplan. Regelmatig overleg door het projectteam maakte de afbakening realistischer. Door niet meer in te zetten op een atlas, waarin immers alle soorten aan bod komen, wordt er nu uitgegaan van een presentatie op basis van biotopen. Veel energie werd er daarnaast gestopt in het vinden van relevant herbariummateriaal en het inventariseren van hokken met onvoldoende gegevens. Het projectplan werd in 2018 doorgesproken met de Stichting Natuurpublicaties Limburg als beoogde uitgever. Het project zelf zal waarschijnlijk door het Natuurhistorisch Genootschap worden uitgevoerd.
Atlas van Mollusken in Limburg	Een voorlopige verspreidingsatlas werd gepresenteerd in 2013; hieruit bleek dat het waarnemingenbestand op orde was. Uniformering en uitbreiding van teksten is nog een belangrijke opgave om tot een afgerond manuscript te komen.

Project	Voortgang in 2018
Nachtvlinder Monitoring Limburg	In 2018 werd het project voortgezet waarbij nog steeds de nadruk ligt op het genereren van waarnemingen en betrekken van meer waarnemers.
Natuur langs de Geleenbeek	In februari 2018 vond de startbijeenkomst plaats waarbij de auteurs en redactie van de publicatie <i>Natuur langs de Geleenbeek</i> aanwezig waren. In het najaar van 2018 kwam de redactie meermaals bijeen om de teksten te bekijken.
Natuurlijk Maastricht	In 2018 werd een redactieteam gevormd om te komen tot een publicatie met als werktitel <i>Natuurlijk Maastricht</i> . Deze redactie bestaat uit leden van het Natuurhistorisch Genootschap, leden van IVN Maastricht, medewerkers van Universiteit Maastricht en van CNME Maastricht en Mergelland.
Natuuronderzoek in de Nationale Parken	Net als in de voorafgaande jaren werd in de drie Limburgse Nationale Parken onder coördinatorschap van Ton Lenders door leden van het Natuurhistorisch Genootschap natuuronderzoek uitgevoerd. In totaal liepen er meer dan 40 projecten die met een vrijwilligersvergoeding vanuit de Nationale Parken gefaciliteerd konden worden. Alleen in NP De Meinweg werden meer dan 5000 vrijwilligersuren geïnvesteerd in een diversiteit van studies variërend van monitoringsprojecten van vogels, inventarisaties van diverse soortgroepen insecten tot diepgaand onderzoek aan de ecologie van amfibieën en reptielen. In NP De Groote Peel en NP De Maasduinen is een eerste aanzet gemaakt om soortgelijke projecten op te zetten.

Financiën

De totale exploitatiekosten over 2018 bedroegen € 190.521,-. Het boekjaar werd afgesloten met een gering positief saldo van € 1.632,-, als gevolg van met name incidenteel lagere kosten. Hieronder staan enkele blikvangers.

Uitgaven

De uitgaven verliepen grotendeels overeenkomstig de begroting 2018. De drukkosten à € 28.000,- voor de maandbladen waren circa € 8.000,- lager dan geraamd onder andere vanwege de geringere omvang van de nummers, en daardoor ook lagere verzendkosten.

De huisvestingskosten à € 21.000,- waren circa € 1.500,- hoger dan geraamd, door kosten in verband met de verhuizing van het kantoor medio 2018 naar de Kapellerpoort Roermond. Die verhuizing was nog niet voorzien bij het opstellen van de begroting 2018. De personeelskosten à € 104.000,- waren circa € 4.000,- hoger dan begroot, onder andere door een salarisverhoging omdat de CAO Sociaal Werk wordt gevolgd.

Inkomsten

De inkomsten verliepen grotendeels overeenkomstig de begroting 2018. Het grootste deel van de inkomsten bestond in 2018 uit de ontvangen exploitatiesubsidie van de Provincie Limburg (€ 98.592,-), opbrengsten van contributies, SOK-mededelingen en giften (circa € 52.000,-) en doorberekening van kosten van de receptiemedewerker (circa € 32.000,-).

Meer en gedetailleerde informatie is opgenomen in de jaarrekening 2018.

Het Dagelijks Bestuur

VELDGIDS ZWEEFLIEGEN

Bot, S. & F. van de Meutter, 2019.
KNNV Uitgeverij, Zeist. 388 pagina's. Hardcover. 14,5 x 21,5 cm. ISBN: 978 9 050 11643 5. Prijs € 34,95. Te koop in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl.

Zweefvliegen behoren zonder twijfel tot de best bestudeerde groep vliegen. In de loop der jaren zijn er in Nederland en België dan ook diverse determinatiewerken verschenen. Nu is daar de Veldgids Zweefvliegen aan toegevoegd. Het moet gezegd, op het eerste oog is het boek al indrukwekkend, een gevoel dat niet verdwijnt bij een nadere bestudering. De gids behandelt 384 soorten zweefvliegen waarmee alle soorten die in Nederland (circa 330) en België voorkomen op naam kunnen worden gebracht. Daarnaast zijn ook al een kleine 20 soorten opge-

nomen die nog niet in Nederland en België zijn waargenomen, maar die in de ons omringende landen in de buurt van de landsgrenzen voorkomen en die wellicht op termijn ook bij ons verwacht kunnen worden. In enkele korte inleidende hoofdstukken wordt onder andere ingegaan op de herkenning en de anatomie van zweefvliegen en worden tips gegeven waar en wanneer het beste naar zweefvliegen gezocht kan worden. Hier wordt ook de verdere opbouw van de soortteksten besproken en toegelicht. Daarna volgen de determinatiesleutels, beginnend

met een hoofdsleutel die doorverwijst naar een zestal deelsleutels (totaal circa 80 pagina's). Hier wordt gelijk duidelijk waarom deze veldgids een grote aanwinst is. Op de linkerpagina staan steeds de teksten van de sleutels die doorlopen moeten worden en op de rechterpagina staan alle bijbehorende foto's van betreffende kenmerken waarop de sleutel is gebaseerd. Hierdoor is alles in een oogopslag zichtbaar en hoeft niet steeds gebladerd te worden naar figuren waarnaar verwezen wordt maar die op andere pagina's staan. Vrijwel alle keuzes die in de sleutel gemaakt moeten worden, zijn met foto's geïllustreerd. Deze zijn van hoge kwaliteit, wat het doorlopen van de sleutels aanzienlijk gemakkelijkt. Na de sleutels volgen nog eens 280 pagina's met soortbeschrijvingen. De beschrijvingen zijn per familie gegroepeerd en volgen een vast stramien waarbij op de linkerpagina steeds foto's van twee of drie soorten zijn weergegeven (inclusief details die voor de determinatie van belang zijn) en op de rechterpagina

de beschrijvingen. Deze beschrijvingen bestaan uit de kenmerken van de soort, gelijkende soorten, ecologie, het vliegtijd diagram (opgesplitst voor Nederland en België) en een kaartje met de verspreiding in Nederland en België. Ook hier springt de kwaliteit van de foto's in het oog. Doordat bij de soortbesprekingen ook de belangrijkste kenmerken zijn benoemd en met foto's zijn verduidelijkt, biedt dit de mogelijkheid om soorten snel op naam te brengen waarvan bijvoorbeeld al bekend is uit welke familie het betreffende exemplaar afkomstig is. Hiervoor hoeven dan niet alle sleutels doorlopen te worden. Al met al is de Veldgids Zweefvliegen een absolute aanrader voor zowel de beginnende als de ervaren liefhebber van deze soortgroep. Het op naam brengen van zweefvliegen blijft in veel gevallen lastig, maar door de heldere beschrijvingen en de ruim 1700 opgenomen macrofoto's is de determinatie gemakkelijker dan ooit tevoren.

Rob Geraeds

VELDGIDS KEVERS VAN EUROPA

Albouy, V. & D. Richard, 2019.
KNNV Uitgeverij, Zeist. 400 pagina's. Hardcover. 19 x 13,5 cm. ISBN: 978 2 603 02426 3. Prijs € 38,95. Te koop in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl.

Kevers vormen met zo'n 400.000 soorten de meest talrijke diergroep op aarde. Dit komt overeen met een kwart van het hele dierenrijk. In Nederland zijn deze verhoudingen vergelijkbaar, onder de circa 18.000 soorten inheemse insecten bevinden zich 4.100 soorten kevers. U zult begrijpen dat het maken van een veldgids kevers van Nederland al vrijwel onmogelijk is, om maar te

zwijgen van een veldgids voor de circa 20.000 soorten kevers die in Europa voorkomen. De gids is dan ook niet bedoeld om alle Europese kevers op naam te kunnen brengen. De 778 opgenomen soorten (op de kaft prijkt: met 'ruim 800 soorten!'), met vertegenwoordigers uit zoveel mogelijk families of onderfamilies, geven een representatief beeld van de verscheidenheid

aan keversoorten in Europa. De veldgids is de vertaling van de Franse 'Guide des Coléoptères d'Europe' uit 2017. De gids start met enkele inleidende hoofdstukken waarin onder andere de anatomie, voortplanting, overlevingsstrategieën en leefgebieden van kevers aan bod komen. Vervolgens komen de soortbesprekingen aan bod die zo'n 350 van de 400 pagina's in beslag nemen. Op de linkerpagina zijn de soortbeschrijvingen opgenomen en op de rechterpagina zijn foto's van de betreffende soorten afgebeeld, wat het gebruik gemakkelijk maakt. De foto's zijn van een zeer hoge kwaliteit waardoor veel details goed zichtbaar zijn. De meeste van de gekozen soorten betreffen soorten die algemeen in Europa voorkomen. Hierbij moet men in gedachte houden dat dit niet betekent dat het grootste deel van de soorten ook algemeen is in

Nederland. Zo komen van de 23 beschreven soorten prachtkevers er slechts vier in Nederland voor. Van een andere groep houtkevers, de boktorren, zijn 78 soorten in de gids beschreven, waarvan 27 soorten niet in Nederland voorkomen en enkele andere soorten inmiddels zijn verdwenen. Recent aangetroffen soorten zoals de Gestreepte distelboktor staan al voor Nederland vermeld. Daartegenover staat bij de boktor *Xylotrechus rusticus* vermeld dat deze niet inheems is, terwijl deze al in 2006 voor het eerst in Nederland is gevonden en inmiddels op veel plaatsen in Limburg aanwezig is. Een andere boktor – *Pidonía lurida* – zou algemeen zijn in Nederland; deze soort is echter nog nooit in Nederland gevonden. Ondanks dat in de inleidende teksten wordt aangegeven dat niet alle keversoorten met de gids op naam kunnen worden gebracht, suggestie-

reert het woord 'determinatie' op de kافت wel dat de in de gids opgenomen 778 Europese keversoorten ermee op naam kunnen worden gebracht. Dit is echter zeker niet het geval. Omdat het boek noodzakelijkerwijs alleen een selectie van keversoorten kan bevatten is het vaak niet mogelijk om tot een soortdeterminatie te komen, ook al is de soort wel opgenomen en beschreven. Een gemis is namelijk dat er nergens aandacht is voor sterk gelijkende soorten. Het zou goed zijn geweest om dit in de teksten te vermelden, zonder dat daar verder op in hoeft te worden gegaan. Als voorbeelden zijn

een Neushoornkever en een penseelkever (*Trichius spec.*) op naam gebracht. Omdat er in Nederland geen andere soorten neushoornkevers zijn is die soort daadwerkelijk gedetermineerd. Naast de in de gids opgenomen penseelkeversoort *Trichius fasciatus* komt in Nederland echter ook de sterk gelijkende soort *Trichius zonatus* voor en zijn het beide algemene soorten. Doordat hier nergens in de tekst melding van wordt gemaakt, kan dit gebruikers van de gids op het verkeerde been zetten. Ook komt het voor dat onderscheidende kenmerken tussen soorten die sterk op elkaar kunnen lijken

niet zijn beschreven. Zo zal het bijvoorbeeld moeilijk of niet mogelijk zijn om op basis van de veldgids de Goudke gouden tor, terwijl dit op basis van de foto's geen probleem heet te zijn. Daarmee is de tekst "snelle herkenning door heldere kleurenfoto's" die op de achterflap staat misleidend, zeker voor beginners waar de gids ook voor bedoeld is. Ondanks een aantal missers (die voornamelijk de wervende teksten op de omslag betreffen) is het een fraai boekwerk en zeker een aanrader voor degene die met het bestu-

deren van kevers wil beginnen. Er wordt een fraai overzicht gegeven van de verscheidenheid aan vormen, kleuren en leefwijzen van deze fascinerende insecten. De gids is goed bruikbaar om de eerste stap in een determinatie te zetten, door te achterhalen tot welke familie de soort behoort. Omdat geen determinatiesleutel is opgenomen betekent dit wel veel bladeren. Voor de uiteindelijke determinaties of verdieping in bepaalde families is men vervolgens toch al snel op andere literatuur aangewezen.

Rob Geraeds

Recent verschenen

Guido Verschoor

Wie zijn publicatie, rapport, etc. opgenomen wil zien in deze rubriek, kan contact opnemen met de redactie. De publicaties moeten gaan over voor Limburg relevante onderwerpen.

De Nederlandse watermijten (Acari: Hydrachnida) Smit, H., 2018.

Entomologische tabellen deel 11. Nederlandse Entomologische Vereniging, Naturalis Biodiversity Center en EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden. 300 pagina's. ISSN 1875.760x. Prijs € 17,50. Te bestellen via de internetpagina www.eis-nederland.nl/et.

De serie Entomologische tabellen bevat rijk geïllustreerde determinatiesleutels voor diverse groepen insecten en andere ongewervelden. Deel 11 bevat alle 273 soorten water-

mijten van Nederland. Hiervan zijn in Nederland maar liefst 40 soorten pas na 2000 ontdekt; vier van die nieuwe soorten worden voor het eerst in deze publicatie vermeld.

Watermijten zijn kleine waterdieren die behoren tot de spinachtigen. Ze komen in vrijwel elk watertype in Nederland voor. Doordat ze erg geschikt zijn als indicator van waterkwaliteit worden ze volop gebruikt bij waterkwaliteitsbeoordelingen door de waterschappen. De publicatie begint met enkele algemene hoofdstukken, waarin onder meer wordt ingegaan op (veranderingen in) voorkomen, levenswijze en lichaamsbouw van watermijten. Deze hoofdstukken worden gevolgd door een met pentekeningen geïllustreerde determinatie-

tabel van groepen en soorten. Het tweede deel van het boek bestaat uit de besprekingen van de genera en bijbehorende soorten. Van alle soorten zijn een korte bespreking en een verspreidingskaart opgenomen. Onder de soortteksten staat onder meer zeldzaamheid, fenologie en habitatvoorkeur aangegeven. De verspreidingskaarten staan achter in het boek bij elkaar. Hierin is onderscheid gemaakt tussen de periode 1970-1999 en de periode vanaf 2000. Van enkele zeldzame soorten is ook de verspreiding vóór 1970 weergegeven.

Onder de Aandacht

Week van de Biologie

Tijdens de Week van de Biologie, van maandag 30 september tot en met zondag 6 oktober, worden er in onze provincie weer allerlei activiteiten zoals lezingen, excursies en wandelingen aangeboden. Op het programma staat onder meer een lezing over fossielen door Mai Arets op dinsdag 1 oktober. Deze begint om 20.00 uur in het IVN-lokaal aan de Kaffeborgsweg 2a te Kerkrade. Op donderdag 3 oktober is er om 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht een lezing over insecten in de ENCI-groeve door Paul Beuk. Op zater-

dag 5 en zondag 6 oktober wandelt Maurice Martens van Flora van Nederland door een deel van Maastricht en laat daar de planten zien die op muren groeien. De wandeling is geïnspireerd door de tocht die Jac. P. Thijsse in een van de Verkade-albums heeft beschreven. We vertrekken om 14.00 uur vanaf Stay-Okay aan de Maasboulevard 101 in Maastricht. Op zondag 6 oktober is er onder leiding van Olaf Op den Kamp een wandeling door het Geuldal tussen Epen en Mechelen. Start om 9.20 uur vanaf het Dokter Janssenplein te

CELID. HELMBURGEM (EQUIS. LUTEUM). FOTO: OLAF OP DEN KAMP

Mechelen. Carpoolen om 9.00 uur vanaf de parkeerplaats van het Continium te Kerkrade. Meer info over alle activiteiten op www.weekvandebiologie.nl.

Binnenwerk Buitenwerk

Op de internetpagina www.nhgl.nl is de meest actuele agenda te raadplegen

N.B. de excursies en lezingen zijn open voor iedereen, ongeacht of u wel of geen lid van een kring of studiegroep bent.

Donderdag 3 oktober is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Donderdag 3 oktober verzorgt Paul Beuk voor de **Kring Maastricht** een lezing over insecten in de EN-CI-groeve. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Zaterdag 5 oktober organiseert Stef Keulen (opgave verplicht via tel. 06-44404350 of biostekel@gmail.com) voor de **Molluskenstudiegroep Limburg** een excursie naar Susteren, het Taterbosch en de Doort. Vertrek om 10.30 uur vanaf de kerk van Dieteren.

Zondag 6 oktober organiseert Peter Eenshuistra voor de **Kring Venlo** een paddenstoelenexcursie naar het Zwart Water. Vertrek om 9.00 uur vanaf de parkeerplaats van het Limburgs Landschap aan de Schandelooselaan in Venlo.

Maandag 7 oktober verzorgt Harry Tolkamp voor de **Kring Heerlen** een lezing over eendagsvliegen, steenvliegen en kokerjuffers. Aanvang: 20.00 uur in Café Wilhelmina,

Akerstraat 166, 6466 HP Kerkrade-West.

Donderdag 10 oktober is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Donderdag 10 oktober verzorgt Henk Sierdema voor de **Kring Roermond** een lezing over vogels en klimaatverandering. Aanvang: 20.00 uur in Office Hotel Nero, Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond.

Zaterdag 12 oktober organiseert Peter Eenshuistra (opgave verplicht via tel. 077-3510676) voor de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg** een excursie naar de Groote Heide. Vertrek om 10.30 uur vanaf de parkeerplaats in de bocht van de Louisenburgweg en de Manegeweg te Venlo.

Zondag 13 oktober organiseert Nico Ploumen voor de **Kring Heerlen** en de **Plantenstudiegroep** een paddenstoelenexcursie in het Strijthagerbeekdal en op de steenberg Wilhelmina. Vertrek om 10.00 uur vanaf de publieke parkeerplaats nabij hotel Overste Hof, Overstehofweg 14 te Landgraaf.

Maandag 14 oktober is er in Maastricht een werkvond van de **Molluskenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 20.00 uur. Opgave verplicht via tel. 06-44404350 of biostekel@gmail.com.

Donderdag 17 oktober is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Zaterdag 19 oktober organiseert Marc Houben (opgave verplicht via tel. 06-15063086) voor de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg** een excursie naar De Dellen. Vertrek om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats de Nachtegaal, Gemeentebroek 6 te Meerssen.

Zaterdag 19 oktober organiseert Stef Keulen (opgave verplicht via tel. 06-44404350 of biostekel@gmail.com) voor de **Molluskenstudiegroep Limburg** een excursie naar de omgeving van Schaesberg. Vertrek om 10.30 uur vanaf het kruispunt Exdellerweg-Krijgersberglaan te Landgraaf.

Woensdag 23 oktober is er een bijeenkomst van de **Vlinderstudiegroep**. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Donderdag 24 oktober is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Vrijdag 25 oktober verzorgt Johan den Boer voor de **Plantenstudiegroep** een lezing over de flora van de Franse Alpen. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Zaterdag 26 oktober organiseert Mark Smeets (opgave verplicht via

tel. 06-10464916) voor de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg** een excursie naar het Onderste en Bovenste Bosch. Vertrek om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats Klinkeweg, op de T-splitsing Schweibergweg-Julianastraat te Epen.

Zondag 27 oktober leidt Walter van der Coelen voor de **Plantenstudiegroep** een herfstwandeling door het Gulpdal. Vertrek om 10.00 uur vanaf de grote parkeerplaats langs de Heijenratherweg, vlakbij de brug over de Gulp in Slenaken

Donderdag 31 oktober is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Zaterdag 2 november organiseren Jo Bollen (opgave verplicht via tel. 046-4378229) en Tonny Jetten-Bollen voor de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg** een excursie naar het Bunderbos. Vertrek om 10.00 uur vanaf het parkeerterrein langs de weg Maasberg te Elsloo, nabij Kasteel Elsloo.

Donderdag 7 november is er een practicumavond van de **Paddenstoelenstudiegroep Limburg**. Aanvang: 19.00 uur bij IVN Stein, Steinerbosweg 2a te Stein.

Donderdag 7 november verzorgt Ton Lenders voor de **Kring Maastricht** een lezing over waterroofkevers. Aanvang: 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum, de Bosquetplein 6, 6211 KJ Maastricht.

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulbosch (voegelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRIJK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten
(snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAIK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235, 6201 HA Maastricht (vanschaikestichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

De Pelen – ECOTOP 2019

Het belang van het aangrenzend agrarisch landschap voor vogels uit de Peelgebieden

Graag nodigen wij u via deze weg uit om deel te nemen aan de eerste De Pelen-EcoTop, een provincieoverschrijdend symposium over natuur en landschap, dat wordt gehouden op zaterdag 26 oktober 2019. Deze eerste EcoTop in de Peel-regio is geheel toegespitst op de avifauna. 's Morgens is er een lezingenprogramma, 's middags zijn er diverse excursies waarbij de inhoud van de lezingen van de ochtend verder wordt toegelicht. Het thema van De Pelen-EcoTop 2019 is: 'Het belang van het aangrenzend agrarisch landschap voor vogels uit de Peelgebieden.'

Deelname:

Deelname aan de De Pelen-EcoTop 2019 kost slechts € 5,00 per persoon. Betalen kan op de dag zelf. Inschrijven kan online via www.depelen-ecotop.nl of rechtstreeks per mail naar ecotop@stichtingkoekeloere.nl. Uw aanmelding ontvangen wij graag vóór 1 oktober 2019.

Locatie:

De EcoTop vindt van 08.30-17.30 uur plaats in De Dorpsherberg, Casseweg 1A, 6035 PP Ospel. De excursies beginnen bij Buitencentrum De Pelen, Moostdijk 15, 6035 RB Ospel. Hier vindt ook de afsluiting van de dag plaats.

Hebt u aanvullende vragen of opmerkingen neemt u dan contact op met de heer Ton Lenders (tlenders@live.nl) of de heer Raymond Pahlplatz (info@meerveld.nl).

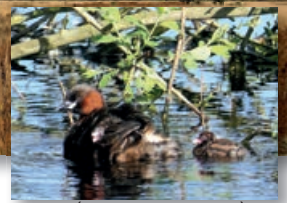
VOORLOPIG PROGRAMMA

Ochtendprogramma met lezingen

- 08.30 - 09.00 uur Ontvangst met koffie
- 09.00 - 09.05 uur Welkomstwoord door *Herman Vrehan* – voorzitter van het Overlegorgaan NP de Grootte Peel
- 09.05 - 09.10 uur Introductie door de dagvoorzitters *Ton Lenders* – Nationaal Park de Grootte Peel & *Raymond Pahlplatz* – Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg / Vogelwerkgroep Nedenveert
- 09.10 - 09.40 uur Kraanvogels in de Grootte Peel, het belang van de Mussenbaan. *Thijs Loven* – Vogelwerkgroep Nedenveert
- 09.40 - 10.10 uur Patrijzen op de voet gevolgd, de eerste resultaten van een zenderonderzoek. *Willem Maris* – Natuurrijk Limburg
- 10.10 - 10.40 uur Overwinterende Klapeksters in de Peel. *Jo van Zanten* – Vogelwerkgroep De Peel
- 10.40 - 11.10 uur Pauze met koffie en vlaai
- 11.10 - 11.40 uur Vogels - de 'Big-five' van de Grootte Peel. *Piet Zegers* – Vrijwilliger Staatsbosbeheer

GRUITO (LIMOSA LIMOSA).
FOTO: M. VAES

DODAARS (TACHYBAPTUS RUFICOLLIS).
FOTO: M. VAES

FOTO: M. VAES

- 11.40 - 12.15 uur 25 jaar ringonderzoek in de Grootte Peel. *Boena van Noorden* – VWG de Peel (*Asten / Someren*) en *Vogelringgroep de Grootte Peel*
- 12.15 - 12.30 uur Uitreiking eerste exemplaar vogelringrapport door *Boena van Noorden* aan *Frank Oelmeijer*, voorzitter Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
- 12.30 - 12.45 uur Afsluiting door dagvoorzitters, introductie middagprogramma

Middagprogramma met excursies

- 13.00 - 14.00 uur **Lunch in de Dorpsherberg te Ospel. Verplaatsing naar het Buitencentrum.**
- 14.00 - 16.30 uur Excursies. Bij de ontvangstbevestiging krijgt u nadere informatie over het middagprogramma en het verzoek een keuze te maken uit de georganiseerde wandelingen.
- 16.30-17.30 uur Afsluiting en borrel in Buitencentrum De Pelen

De Pelen-EcoTop 2019 is een initiatief van het Overlegorgaan Nationaal Park De Grootte Peel in samenwerking met Staatsbosbeheer, het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Natuurrijk Limburg, Vogelwerkgroep Nedenveert, Vogelwerkgroep De Peel, IVN Astén-Someren en Stichting Koekeloere, en is mede gesubsidieerd door de Provincie Limburg.

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

Inhoudsopgave

285 Eerste broedende Kraanvogels in Noord-Brabant en Limburg in 2018

B. van Noorden & *P. van den Munckhof*

In 2018 werden broedgevallen van de Kraanvogel (*Grus grus*) in de Peelvenen vastgesteld. Het zijn de eerste broedgevallen voor zowel de provincie Limburg als voor Noord-Brabant. De broedparen waren niet succesvol. Waarschijnlijk waren de nesten vanwege de droge zomer te gemakkelijk te bereiken door predatoren.

290 Opmerkelijke Luiks-Limburgse Krijtfossielen

Deel 37. Aangeboord drijfhout

J. Jagt & *E. Nieuwenhuis*

Verkiezeld hout wordt met enige regelmaat aangetroffen in de Krijtfaezettingen van Luik en Limburg. Het hout was afkomstig van bomen op het nabijgelegen vasteland en kwam via rivieren in zee terecht. Niet zelden werden deze stukken, eenmaal drijvend in zee, aangeboord door boommossele en paalwormen. Op een gegeven moment werden deze stukken zo zwaar dat ze naar de zeebodem zonken waar het hout langzaam wegrotte en de losse kalkbuizen van paalwormen overbleven. Een pas gevonden stuk drijfhout uit de voormalige ENCI-HeidelbergCement Group groeve vormt de aanleiding voor dit deel in de reeks.

293 Diptera uit de ENCI-groeve

Deel 1. De steltmug *Dicranomyia sericata*: nieuw voor Nederland

P. Beuk

Begin 2018 werd in een monster uit een Malaiseval, geplaatst in de ENCI-groeve, een steltmug gevonden die nog niet eerder uit Nederland werd gemeld. *Dicranomyia sericata* kent een wijde verspreiding in Europa en het voorkomen in Nederland was op grond daarvan al te verwachten. Veel meldingen uit het buitenland blijken van kalkrijke bodems te komen. Op basis hiervan ligt het voorkomen in Zuid-Limburg voor de hand.

297 Mededeling Wilde kat van Nijswiller

299 Jaarverslag 2018

306 Boekbesprekingen

307 Recent Verschenen

307 Onder de Aandacht

308 Binnenwerk Buitenwerk

308 Kringen, studiegroepen, stichtingen

Foto omslag:

Kraanvogel (*Grus grus*) (foto: Marijke Vaes).

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Rob Geraeds (vice-voorzitter) & Alfred Paarlberg (penningmeester).

ALGEMEEN BESTUUR

Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Pieter Puts, Victor van Schaik, Katrien de Vos-Reesink, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Jeanne Cuypers & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 35,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 105,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto),
themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK Van de Manakker,
Grafische communicatie, Maastricht
(mvandemanakker@xs4all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafagroep Zuid, Swalmen.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

